

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἄγγελου Θ. Ἀγγελόπουλου: «Θεωρία καὶ πολιτικὴ τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως» (Παραδόσεις ἐφηρμοσμένης οικονομικῆς), Ἀθήναι, 1968, Ἐκδόσεις Παπαζήση, σελ 398.

Ἀπὸ τὴν Βίβλον μανθάνομεν ὅτι κατόπιν τοῦ σφάλματος εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέπεσεν ὁ Ἀδάμ (παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς Εὐσας) οἱ πρωτόπλαστοι οὐ μόνον ἐξεδιώχθησαν τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ καὶ κατεδικάσθησαν οἱ ἴδιοι καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἐν τῷ ἰδρωτὶ τοῦ προσώπου των νὰ τρώγουν τὸν ἄρτον των. Ἡ ἐπιβληθεῖσα εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος σκληρὰ τιμωρία δὲν ἔπαυσεν εἰσέτι ἰσχύουσα μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι σήμερον τοῦλάχιστον δὲν ἐφαρμόζεται μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπροσωπολήπτου ἀμεροληψίας. Διότι ἐνῶ ὅλοι οἱ ἀνὰ τὸν ἔσχατον πλανήτην διεσκορπισμένοι ἀπόγονοι τοῦ Ἀδάμ, ἀνερχόμενοι εἰς 3.308 ἑκατομ. (1965), κοπιᾶζουσι καὶ μοχθοῦν, ὁ κόπος καὶ ὁ μόχθος δὲν ἀποδίδει ἐξ ἴσου, ἀφοῦ τὰ 15% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς καρποῦνται τὰ 70% τοῦ παγκοσμίου παραγομένου εἰσοδήματος, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα 85% ἀναγκάζονται νὰ ἀρκεσθῶν εἰς πεινχροτάτην μερίδα, μὴ ὑπερβαίνουσαν τὰ 30% τοῦ συνολικοῦ μεγέθους. Ἡ ἀνισότης αὕτη, ἡ διαίρεσις δηλαδὴ τῶν λαῶν τῶν ἐνοικούντων εἰς τὴν γῆν εἰς δύο βασικὰς κατηγορίας, τοὺς πέντας καὶ τοὺς πλουσίους, ὑπερκαλύψασα τὰ τελευταῖα ἔτη πᾶσαν ἄλλην κατάταξιν βάσει θρησκευτικῶν, πολιτικῶν, φυλετικῶν ἢ γεωγραφικῶν κριτηρίων, τείνει νὰ καταστή τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 πρόβλημα τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου.

Ἡ ἐμφάνισις εἰς τὸν χῶρον τῶν οικονομικῶν ἐπιστημῶν, ἰδιαιτέρου κλάδου ἐπιφερωμένου εἰς τὴν προβληματικὴν τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ταχυτάτη ἐξέλιξις τοῦ κλάδου καὶ ἡ καθιέρωσις του ὡς αὐτονομοῦ μαθήματος εἰς τὰς Ἀνωτάτας Σχολὰς παρὰ πολλῶν χωρῶν ἀποτελεῖ, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἔκφρασιν ὑγιοῦς ἀντιδράσεως διαπρεπεστάτων ἐν ἐργηγόρσει τελούντων ἐκπροσώπων τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως, οἱ ὅποιοι πιστεύουσι ὅτι ἡ ἀνθρωπότης εἶναι πάντοτε εἰς θέσιν νὰ λυθῆ διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐλλόγου δράσεως πάντα τὰ ὑπὸ τῆς ἱστορίας τιθέμενα ἐνώπιόν της προβλήματα, παρὰ τὰς παρουσιαζομένας ἐκαστοτε ἀντιξοότητας καὶ παρὰ τὰς ἐμφανιζομένας ἐκ πρώτης ὄψεως ἀνυπερβλήτους δυσχερείας. Εἰς αὐτὴν τὴν χορείαν τῶν ἀνησύχων πνευμάτων καὶ τῶν ἀγρύπτων συνειδητῶν ἀνήκει καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Ἄγγ. Ἀγγελόπουλος, βαθῆς μελετητῆς τοῦ φαινομένου τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως, τὸ πρῶτον ἀναγνωρίσας καὶ ἀνιχνεύσας διὰ περισπουδάστου ποιήματος ἐκδοθέντος εἰς τὴν γαλλικὴν (I' atome unira - t - il le monde) καὶ μεταφρασθέντος εἰς 12 ξένας γλώσσας (καὶ ἑλληνιστὶ) τὰς μεγαλειώδεις προοπτικὰς καθολικῆς εὐημερίας, αἱ ὅποια ἀνοίγονται ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἀξιοποιήσεως τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας διὰ εἰρηνικοὺς σκοποὺς. Ὅλη ἡ μεταπολεμικὴ ἐπιστημονικὴ δραστηριότης τοῦ κ. Ἀγγελόπουλου ἔχει ὡς ἄξονα ἀναφορᾶς εἰς διεθνή καὶ ἐθνικὴν κλίμακα τὴν ἀξιολογικὴν κρίσιν, ὅτι ἡ πενία, ὑπὸ τὰς σημερινὰς τεχνολογικὰς συνθήκας, ἀποτελεῖ ἄρνησιν τοῦ αἰτήματος, νὰ ἐξανθρωπισθῇ ὁ ἀνθρώπος μολονότι ἡ πραγματοποιήσις τοῦ αἰτήματος δὲν κείται πέραν τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀνὰ χεῖρας διδακτικοῦ βοηθήματος, κάλλιστα θὰ ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς μία ἐπὶ πλέον ἐκδήλωσις τῆς προσηλώσεως τοῦ συγγραφέως εἰς τὸν ἀμετακίνητον στόχον, ὁ ὁποῖος καταυγάζει καὶ κατευθύνει τὴν πορείαν του. Ἡ ἰδιαιτέρα του δὲ ἀγάπη

πρὸς τὸ ἀντικείμενον εἶναι ὀρατὴ καὶ διάχυτος ἀνὰ πᾶσαν σελίδα. Τὰ διδακτικὰ βοηθήματα, ὅταν προέρχονται ἀπὸ τὴν γραφίδα ἀκαδημαϊκῶν διδασκάλων διατηρουμένων στάσι ψυχικῆς οὐδετερότητος ἀπέναντι τοῦ διαπραγματευομένου θέματος ὁμοιάζουν εἰς τὴν καλυτέραν τῶν περιπτώσεων πρὸς τουριστικὸν ὁδηγὸν ἀφθάστου τελειότητος, ὁ ὁποῖος παρέχει ὅλας τὰς ἀναγκαίους εἰς τὸν ταξιδιώτην πληροφορίας, ἐντοπίζων τὰ ἀξιοθέατα, μνημεύων συντόμως τὴν ἱστορίαν παντὸς μνημείου, ὑποδεικνύων τὰς πλεονεκτικώτερας συγκοινωνιακὰς ἀνταποκρίσεις, ἀνευ πνοῆς καὶ ἀνευ ἐξάρσεως, διότι ἡ ἑξαρσις καὶ ἡ πνοὴ θεωροῦνται ὡς αὐτονόητος ἐξοπλισμὸς παντὸς περιηγητοῦ.

Ὅ,τι ὁμως προεξάρχει εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ κ. Ἀγγελοπούλου δὲν εἶναι περίσσεια ἐξαντλητικῶν ἀναλύσεων καὶ καταδυναστευτικῶν περιγραφῶν, ἀλλὰ ἡ σοφὴ διοργάνωσις τῆς ὕλης, ἡ ἐπιτρέπουσα ἀμεσον κατανάλωσιν τοῦ τρόπου δράσεως τῶν μηχανισμῶν, οἱ ὁποῖοι προάγουν ἢ καὶ παρακαλῶν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ἀφυπνιζομένου οὕτω τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ διεγειρομένης τῆς περιεργείας.

Ἡ δεσπόζουσα θέσις, ἡ διδομένη εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ συστήματος ἐννοιῶν, τὸ ὁποῖον καθιερώθη εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς γενικῆς θεωρίας τοῦ Keynes ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν προσπάθειαν τοῦ συγγραφέως νὰ χειραγωγῆσιν τὸν ἀναγνώστην κατὰ τρόπον καθιστῶντα ἐντὸς βραχείας διαστήματος περιττὴν τὴν ὑπαρξιν χειραγωγοῦ.

Ἐξ ἄλλου, ἡ ταυτοχρονος ὑπόδειξις τῶν ἱστορικῶν συγκυριῶν, αἱ ὁποῖαι κατέστησαν ἀπαραίτητον τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἡ ἔκθεσις δηλαδὴ τῶν βασικῶν μοτίβων τῆς Κεϋνσιανῆς σκέψεως ἐν συνδυασμῷ πάντοτε μὲ τὰς ἀνάγκας ἢ τὰς ἀντινομίας τῆς πράξεως, ἐκ τῶν ὁποίων ἐφωρμήθη καὶ τὰς ὁποίας κατεδάμασε ὁ Ἄγγλος οἰκονομολόγος, ἀποτελεῖ μεθοδολογικὴν καὶ παιδαγωγικὴν ἀρετὴν μεγάλῃς σπουδαιότητος, διότι διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ καθίσταται φανερόν ὅτι ἡ νέα γνώσις δὲν ἐκπηδᾷ ἔτοιμος ὡς ἡ Ἀθηναῖα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός, ἀλλὰ κατακτᾶται διὰ συνεχοῦς διαλόγου τοῦ ἐπιστήμονος πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν.

Ἄλλ' ἂν δι' ἐνὸς διδακτικοῦ βοηθήματος ἐμπεδώνεται ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν ἔλλογον ροὴν τοῦ ἱστορικοῦ ρεύματος καὶ ἄγεται εἰς τὸ προσκῆνιον τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς φοιτητικῆς νεολαίας κατὰ τρόπον ἐπιβλητικόν, τὸ τραγικώτερον καὶ κρισιμώτερον πρόβλημα τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου μετουσιώνεται εἰς εὐλήπτους προτάσεις τὸ πεντάσταγμα ἐπωδύνων καὶ ἐπιμόνων θεωρητικῶν ἐξερευνήσεων διαρκείας πάρα πολλῶν ἐτῶν, μᾶλλον δικαιούμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἠδίκησεν ἑαυτὸν παραμελῶν τὴν προσωπικὴν καὶ πρωτότυπον ἔρευναν χάριν τῆς ἐκλαϊκείσεως, διότι τοιοῦτου ὕψηλοῦ βαθμοῦ ἐκλαϊκείσεως, ἐκπέμπουσα στιλβδῶνας προσωποπαγοῦς ἐπιτεύξεως, ὡς ἡ προσφερομένη διὰ τοῦ βοηθήματος, δὲν δύναται νὰ προσέλθῃ παρὰ μόνον ἀπὸ ἐπιστήμονα διὰ βίου ἀφιερωθέντα εἰς τὴν διακονίαν ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ κλάδου κατόπιν ἐλευθέρως προαιρέσεως καὶ ὑπὸ τὴν παρακίησιν τῶν εὐγενεστέρων ἀνθρωπιστικῶν ἐλατηρίων.

Δημ. Μορτόγιας

Ἰνστιτούτου Βάμβακος Σίνδου: «Πειράματα σακχαροτεύτων» (ἔκθεσις ἀποτελεσμάτων τοῦ ἔτους 1966). Μελέτη τοῦ κ. Ἰωάννου Κλαβανίδη. Σελίδες 44 + Πίνακες 38. Ἀθήναι, 1968.

Εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν τοῦτο (ὑπ' ἀριθμ. 16) δελτίον τοῦ Ἰνστιτούτου βάμβακος Σίνδου, περιγράφονται λεπτομερῶς καὶ ἀναλύονται διεξοδικῶς τὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα τεσσαράκοντα (40) συνολικῶς πειραμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπραγματοποιήθησαν εἰς διάφορα γεωργικὰ ἱδρύματα, σταθμοὺς ἐρεῦνης καὶ δημόσια πρότυπα κτήματα τῆς χώρας, κατὰ τὸ ἔτος 1966, βάσει ἐιδικοῦ προγράμματος τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας.

Τὰ πειράματα ταῦτα ἀφεύρουν, κυρίως, εἰς τὴν μελέτην διαφόρων ποικιλιῶν, σπορᾶς καὶ συγκομιδῆς, λιπάνσεων, ἀρδεύσεων, πληθυσμῶν φυτῶν, τρόπου σπορᾶς, καταστάσεως

καί προελεύσεως σπόρου, ζιζανιοκτόνων καί ίχθυοτοικειών. Ἔτερα ἀντικείμενα ἐρεύνης ἀπέ- τέλεσαν ἡ φθινοπωρινή σπορά καί ἡ ἐπίσπορος θερινή καλλιέργεια τῶν σακχαροεὐτλων (μετά τὴν συγκομιδὴν τῶν σιτηρῶν) διὰ μεταφυτεύσεως καί σπορᾶς ἐπὶ τόπου. Πάντα τὰ πειράματα ταῦτα, παρατίθενται ἀναλυτικῶς εἰς τὴν μελέτην καί παρουσιάζονται τὰ ἐξ αὐ- τῶν ἐξαχθέντα, χρησιμώτατα, συμπεράσματα.

Σ. Α. Β.

«Συστήματα χρηματοδοτήσεως τοῦ ἀγροτικοῦ τομέως εἰς τὰς ἐξώχρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότη- τος». Ἔκδοσις τοῦ Ἰνστιτούτου Τραπεζικῶν Μελετῶν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι, 1967.

Μελέτη Ὁμάδος συνεργατῶν τοῦ Ἰνστιτούτου Τραπεζικῶν Μελετῶν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίθενται στοιχεῖα καί πληροφορίαι ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐπι- κρατούσας συνθήκας χρηματοδοτήσεως τῆς γεωργίας καί τὰ ἐφαρμοζόμενα πιστωτικά συ- στήματα εἰς τὰς ἐξώχρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος. Ἡ ἐργασία ἀρχίζει μὲ μίαν γενικὴν ἐπισκόπησιν, ἐπακολουθεῖ ἡ κατὰ χώραν περιγραφή τοῦ λειτουργοῦντος μηχαν- ισμοῦ χρηματοδοτήσεως καί παρέχονται στοιχεῖα ἀναφορικῶς πρὸς τὴν συνολικὴν δανεια- κὴν ἐπιβάρυνσιν τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας, τὰς ἐπιβαρύνσεις τῶν δανειζομένων, τὸ κόστος τῶν χρησιμοποιουμένων κεφαλαίων, τὰς ζητούμενας παρὰ τῶν δανειζομένων ἐγγυήσεις καί τὴν ἐκδηλουμένην κρατικὴν ἐπέμβασιν. Πάντα ταῦτα ἀπεικονίζονται κατὰ τρόπον συνοπτι- κὸν εἰς ἐξ πίνακας, ἀνὰ ἓνα δι' ἑκάστην χώραν.

Εἰς τὸν Ἐπίλογον ἐπιχειρεῖται σύγκρισις τῶν κοινῶν χαρακτηριστικῶν τῶν Εὐρωπαϊ- κῶν συστημάτων πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦσαν κατάστασιν εἰς τὸν τομέα χρηματοδο- τήσεως τῆς γεωργίας· ὑπογραμμίζεται ὁ σημαντικὸς ρόλος τῶν εἰς τὰς χώρας τῆς ΕΟΚ δρώντων πιστωτικῶν συνεταιρισμῶν, τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ πρότυπον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν, ἐν ὅφει τῆς σχεδιαζομένης ἐναρμονί- σεως τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν ἐφαρμοζομένην εἰς τὰς χώρας τῆς ΕΟΚ.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ἐν λόγω θέματος ἐρευνα διεξήχθη ὑπὸ ὀμάδος συνεργατῶν τοῦ Ἰνστιτού- του Τραπεζικῶν Μελετῶν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ κ. Εὐθυμίου Χρυσουλάκη, ὡς Εἰσηγητοῦ καί τῶν κ. κ. Γρηγ. Μάλαμα, Γεωργίου Ἀνδρούσου, Δημ. Δελλαδέτισμα, Νικολάου Ξανθάκη, Νικολάου Μηλιαρέση καί Περ. Μπούρα, ὡς μελῶν. Εἰς τὴν τελικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κειμένου συνέβαλεν, ὁ κ. Εὐάγγελος Βολουδάκης, τῆς Διευθύν- σεως Οἰκονομικῶν Μελετῶν.

Δ. Μορτόγιας

Ἄθ. Β. Π. Κανελλοπούλου: «Ἡ Οἰκονομικὴ τῆς Ἀναπτύξεως, Ἀνάλυσις καί Πολιτικὴ». Τόμος 2, Ἀθῆναι, 1968, σελ. 794.

Μετριοφρόνως ὁ συγγραφεὺς χαρακτηρίζει εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του τὸ ἀπὸ τίνος κυ- κλοφοροῦν ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον δίτομον ἔργον του (τὸ ὁποῖον θὰ ὀλοκληρωθῆ διὰ τῆς δημοσιεύσεως προσεχῶς καί τρίτου τόμου ἀφιερωμένου εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ προγραμματι- σμοῦ) ὡς «ἐπεξεργασίαν παραδόσεων προοριζομένων διὰ τοὺς σπουδαστὰς τῶν οἰκονομικῶν σχολῶν καί ἴδια τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς», ἢ ὅτι ὁποῖαν ἔχει πρὸ τίνος ἐδίδασκειν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἡ βασικὴ κατεῦθυνσις τοῦ ἔργου τῆτο ἢ προβαλλομένη — ὅπωςδὴποτε ὑπηρετούμενη μὲ ἀπόλυτον πληρότητα — τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῆς συγγραφῆς ὑπερ- ηκόντισε προδήλως τὰς ἀρχικὰς του προϋποθέσεις. Εἰς τρόπον ὥστε τελικῶς νὰ προκύψῃ μίαν ἐξαιρετος καί συστηματικὴ συνθετικὴ ἐργασία, μοναδικὴ εἰς τὴν πτωχὴν εἰς τὸν τομέα αὐτὸν βιβλιογραφίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας συμπεκνοῦνται κατὰ τρόπον συστηματικὸν καὶ εὐ- ληπτὸν ὅλα αἱ μέχρι τοῦδε ἀναζητήσεις ἐπὶ διεθνoῦς πεδίου γύρω ἀπὸ τὸ φλέγον πρόβλη- μα τῶν συγχρόνων καιρῶν: τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐν καθυστερῆ- σει χωρῶν.

Τὸ περιορισμένον τοῦ διαθέσιμου χώρου δὲν παρέχει τὴν ἄνεσιν μιᾶς εὐρυτέρας καὶ ἀναλυτικώτερας παρουσιάσεως τοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον, χωρὶς ὑπερβολὴν, δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀπουσιάζῃ ἀπὸ καμμίαν οἰκονομικὴν καὶ γενικώτερον ἀπὸ καμμίαν ἐπιστημονικὴν βιβλιοθήκην. Περιοριζόμεθα κατ' ἀνάγκην εἰς μίαν ἀπλὴν ἐπισήμανσιν ὠρισμένων χαρακτηριστικῶν τοῦ ἔργου, τὰ ὁποῖα συσθένουν τὴν ἐπιστημονικὴν του ἀριότητα καὶ ἀξίαν καὶ θεμελιώνουν τὸν χαρακτηρισμὸν του ὡς σημαντικῆς πράγματι συμβολῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομικὴν βιβλιογραφίαν.

Ὑπογραμμίζεται ἐν πρώτοις ἡ ἐξαιρετικὴ εἰσαγωγή τοῦ συγγραφέως, ἀναφερομένη εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως, ἐξέλιξιν ἡ ὁποία ὠδήγησε προσφάτως εἰς τὴν δημιουργίαν ἐνὸς νέου κλάδου τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, τῆς οἰκονομικῆς τῆς ἀναπτύξεως, χρονολογούμενου κατ' οὐσίαν μόλις μετὰ τὸ τέλος τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου. Ἐξ ἄλλου πλὴν τῆς πλουσίας καὶ ἐμπεριστατωμένης βιβλιογραφίας ἐκάστου τῶν κεφαλαίων τοῦ ἔργου ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἐξαρθῇ καὶ διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἡ συστηματικῆς συσχέτισις εἰς τὴν ὁποίαν προβαίνει ὁ συγγραφεὺς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν σκέψιν καὶ γραμματολογίαν διὰ τῆς συγκρίσεως χωρίων Ἑλλήνων κλασσικῶν διανοητῶν ὡς λ. χ. τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Ἰσοκράτους κ.ἄ. πρὸς συναφῆ εὐρήματα τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς σκέψεως εἰς τὸν τομέα τῆς οἰκονομίας. Ἰδιαιτέρως ἀναλυτικὴ εἶναι περαιτέρω ἡ ἐπιχειρουμένη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἀναλύσεως τῆς διαδικασίας τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς συστηματικῆς παρουσιάσεως τῶν προβλημάτων τῶν ὑπαναπτύκτων οἰκονομιῶν, διερεύνησις τῆς ἐφαρμοστέας πολιτικῆς διὰ τὴν οἰκονομικῶν ἀναδιάρθρωσιν καὶ ἀνάπτυξιν.

Δύο ἄλλα σημεία τοῦ ἔργου χρήζουν ἀναμφιβόλως μιᾶς ἰδιαιτέρας ὑπογραμμίσεως: Τὸ πρῶτον ἀφορᾷ τὴν ἐπιχειρουμένην, δικαίως, ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἔξαρσιν τῶν διαρθρωτικῶν μεταβολῶν ἐντὸς μιᾶς ἐν ἀναπτύξει οἰκονομίας ὡς τῆς βασικῆς στρατηγικῆς μεταβολῆς τῆς ἀναπτύξεως, χαρακτηριζομένης ὡς ἀνεπαρκούς ὡς τοιαύτης τῆς ἐπενδύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν κυρίως ἡ «ἀναπτυξιολογία» ἔχει ρίψει τὸ βῆρος τῆς. Τὴν προβαλλομένην ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μεταβολὴν αὐτὴν τῆς ἀναπτύξεως θεωρεῖ ὡς κάτι ἀνάλογον πρὸς τὴν στρατηγικὴν μεταβολὴν τῆς κοινωνικῆς δαπάνης προκειμένου περὶ τῆς ἀπασχολήσεως τῆς ὑποαπασχολούμενης οἰκονομίας τοῦ Keynes. Καὶ τὸ δεῦτερον σημεῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ρόλου καὶ τῆς σημασίας τῆς ἀναδιανομῆς καὶ τῆς δικαιοτέρας κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ποὺ παρεξηγήθη ὑπὸ πολλῶν οἰκονομολόγων, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἰδιαιτέρον τονισμὸν τοῦ βασικοῦ ρόλου τὸν ὁποῖον διαδραματίζει ἡ παιδεία. Καὶ ὅπως τονίζει ἐπιγραμματικῶς ὁ συγγραφεὺς «θὰ ἀποδειχθῆ ἴσως ὅτι ἡ ἄνοδος τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου, αἱ ἀναγκαῖαι διαρθρωτικαὶ καὶ θεσμικαὶ μεταβολαί, ὡς ἐπίσης ἡ ἀνακατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος εἰς διεθνή καὶ ἐνδοκρατικὴν κλίμακα εἶναι τὸ πεδῖον εἰς τὸ ὁποῖον δεόν νὰ ἀναζητηθῇ ὁ γόργδιος δεσμὸς τῆς ἀναπτύξεως».

P—c

« Δέκα οἰκοδόμοι τῆς ἑλληνικῆς προόδου », ἔκδοσις Ἑμπορικῶν καὶ Βιομηχανικῶν Ἐπιμελητηρίων Ἀθηνῶν - Πειραιῶς, ἐπιμέλεια Π. Κυριαζῆ. Ἀθῆναι, 1966, σελ. 46.

Χρησιμωτάτη ἡ πρωτοβουλία τῶν Ἑμπορικῶν καὶ Βιομηχανικῶν Ἐπιμελητηρίων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, νὰ παρουσιάσουν ὡς ἀφίερωμα τιμῆς, εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεών των, λιτὸν τεύχος περιλαμβάνον σύντομα βιογραφικὰ σημεῖωματα, περὶ 10 ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων ἡ δράσις στενῶς συνεδέθη μὲ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐξάπλωσιν καὶ ἐδραίωσιν τοῦ ἐπιμελητηριακοῦ θεσμοῦ. Ἡ διατήρησις ἀσβέστου εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐπιγενομένων τῆς μορφῆς καὶ τῆς προσωπικότητος τῶν ρηξικελεύθων πρωτοπόρων ἐπὶ παντὸς τομέως τοῦ δημοσίου βίου, δὲν εἶναι μόνον ἐκδήλωσις ὀφειλομένου σεβασμοῦ, ἀλλὰ καὶ πρᾶξις ἐνέχουσα βαθεῖαν παιδευτικὴν σημασίαν, τὸ μὲν διότι καθιστᾷ δυνατὴν τὴν διηκενῆ ἀκτινοβολίαν ὑψηλῶν προτύπων ζωῆς καὶ ἤθους, τὸ δὲ διότι, διδάσκει παραστατικῶς, τὰς νεωτέ-

ρας γενεάς, ὅτι ἡ ἐπιδίωξις στόχων ὑπερκειμένων τοῦ στενοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, ἐξασφαλίζει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ χρυσοῦν γέρας τῆς ὑστεροφημίας. Τὸ ὅ,τι μέχρι τοῦδε, οἱ πρωτεργάται τῆς οἰκονομικῆς ἡμῶν ἐξελίξεως δὲν ἔχουν εὐρεῖ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἔθνους τὴν οἴαν προσήκει εἰς τὴν προσφορὰν των θέσιν, εἶναι μίᾳ σοβαρωτάτῃ παράλειψις, ἡ ὁποία ἀνεξαρτήτως αἰτιολογίας, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ, ὡς ἄμοιρος κακῶν. Διότι ἐνῶ εἰς τὴν συνείδησιν καὶ τὴν γραπτὴν παράδοσιν τοῦ Ἔθνους, ἀποτελοῦν ζῶσαν παρουσίαν αἱ μορφαὶ ἐξεχόντων στρατηγῶν, πολιτικῶν, καλλιτεχνῶν ἢ καὶ τυχοδιωκτῶν τοῦ παρελθόντος, οἱ ἄνθρωποι τῆς οἰκονομικῆς πράξεως, οἱ ὅποιοι μετέβαλον τὴν καθημαγμένην Ἑλλάδα τοῦ 1830 ἀπὸ εἰς Εὐρώπῃν, τούλάχιστον εἰς εὐρωπαϊκὴν ἐπαρχίαν, ἐξακολουθοῦν, ἐν πολλοῖς, νὰ παραμένουν ἄγνωστοί, σπανίως ἀναφερόμενοι ὡς φωτεινοὶ ὁδηγοὶ τῆς νεότητος. Τὸ ἐκδοθὲν ἐπιμελεῖα τοῦ συνεργάτου τοῦ «Οἰκονομικοῦ Ταχυδρόμου», Π. Κυριαζῆ τεύχος, θραύει τὴν θλιβεράν ταύτην τακτικὴν, παρουσιάζον εἰς σύντομα βιογραφικὰ σκίτσα, πλειάδα πρωταγωνιστῶν τῆς οἰκονομικῆς προόδου τῆς χώρας, οἱ ὅποιοι ἔγκαιρως διαγνώσαντες τὴν τεραστίαν σπουδαιότητα τοῦ ἐπιμελητηριακοῦ θεσμοῦ, ὡς ὄργανον εὐρύθμου λειτουργίας τοῦ παραγωγικοῦ κυκλώματος, ἐπάσχισαν καὶ ἐμόχθησαν ἵνα οὗτος ριζοβολήσῃ καὶ καρποφορήσῃ δικαίως, δυνάμενοι σήμερον ἐκ τῶν ὑστέρων, νὰ θεωρηθοῦν ὡς σημαντικοὶ συντελεσταὶ τῆς ἤδη ἐπιτευχθείσης εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀνόδου. Βεβαίως, ἐκ βιογραφικῶν σκίτσων, δὲν μπορεῖ νὰ περιμένη κανεὶς πλήρη ἀνάδειξιν καὶ ἀποκαλυπτικὴν ἀναπαράστασιν ρωμαλέων καὶ πολυσυνδέτων προσωπικοτήτων, ὡς εἶναι κατὰ κανόνα, ὅλοι οἱ πρωτοπόροι. Ἡ μαεστρία ὁμως καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ συντάξαντος τὰ ὀλιγόλογα σημεῖα, ἐπέτρεψαν, ὥστε, διὰ φειδωλῶν γραμμῶν νὰ ὑποδηλωθῆ ἐκφραστικῶς ὁ σφριγῶν δυναμισμὸς ἑκάστον βιογραφουμένου καὶ νὰ ἀποτυπωθῆ ἡ ἐνυπάρχουσα εἰς τὴν ψυχὴν τους δημιουργικὴ ἔφεσις, ἡ μὴ ὀρρωδοῦσα πρὸ ἐμποδίων καὶ οὐδέποτε ἐφησυχάζουσα.

Ἄλλὰ ἐξ ὅλης τῆς σειρᾶς τῶν «Δέκα οἰκοδόμων τῆς ἑλληνικῆς προόδου», ἔχομεν καὶ μίαν βαρυσήμαντον ἔνδειξιν ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος. Πολλάκις ἔχει λεχθῆ ὅτι, ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς διασπορᾶς, οὐ μόνον ὡς φορεὺς κεφαλαίων, ἀλλὰ καὶ ὡς φορεὺς ἀνακαινιστικοῦ πνεύματος ἔπαιξεν ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς τοὺς ἐπισυμβάντας περὶ τὴν στροφὴν τοῦ αἰῶνος οἰκονομικοκοινωνικοὺς μετασχηματισμοὺς τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας.

Ὁμολογοῦμεν ὁμως ὅτι μετὰ τινος ἐκπλήξεως ἀνεγνώσαμεν, ὅτι ἐπτὰ ἐκ τῶν δέκα στυλοβατῶν τοῦ ἐπιμελητηριακοῦ θεσμοῦ, εἶχαν ἀνδρωθῆ ἢ εἶχαν γεννηθῆ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλλαδικοῦ Κράτους, τοῦ ὁποίου ἀργότερον ἀνεδείχθησαν πολιτιμώτατοι καὶ διαπρεπέστατοι παράγοντες. Καὶ ἡ ἔνδειξις αὕτη προσδίδει πρόσθετον ἐνδιαφέρον εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην τῶν δύο μεγάλων Ἐπιμελητηρίων τῆς χώρας.

Δ Μ.

Πέλλας Β. Λενοῦδία: «Προβλήματα χρηματοδοτήσεως τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων». Ἀθῆναι, 1967 (ἀνάτυπον), σελ. 31.

Ἡ γιγαντιαία ἀνάπτυξις τοῦ δημοσίου τομέως τῆς οἰκονομίας, περιλαμβάνοντος κλάδους ζωτικῆς σημασίας διὰ τὴν ταχείαν καὶ ὁμαλὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν θέτει σωρεῖαν προβλημάτων ὀργανωτικῆς, θεσμολογικῆς καὶ πολιτικῆς ὕψης, τὰ ὁποία ἐν πολλοῖς δὲν εἶχαν παρουσιασθῆ μέχρι τοῦδε καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπαίτουν πρωτότυπον καὶ δημιουργικὴν ἀντιμετώπισιν. Ἡ συγγραφεὺς εἰς τὸ περιεκτικὸν μελέτημὰ τῆς διαχωρίζει καὶ ἐξετάζει ἐξουσιαστικῶς τὸ χρηματοδοτικὸν πρόβλημα τῶν ἐν Ἑλλάδι δημοσίων ἐπιχειρήσεων, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τῶν συναφῶν διερευνήσεων, συνδεομένων ἀμέσως καὶ μὲ τὴν κρισιμωτέραν ἐπιλογὴν πάσης ὑπαναπτύκτου οἰκονομίας, ἥτοι μὲ τὸν τρόπον καὶ τὴν μορφήν ἀξιοποιήσεως τῆς τραγικῶς περιορισμένης αὐτοχθόνου ἀποταμιεύσεως.

Μετὰ σύντομον ἐπισκόπησιν τῶν ἐν λειτουργίᾳ δημοσίων ἐπιχειρήσεων καὶ ἀξιολογικῆν των κατάταξιν, ὄχι βάσει τυπικῶν νομικῶν κριτηρίων, ἀλλὰ βάσει τῆς λειτουργικῆν των θέσεως εἰς τὸ παραγωγικὸν κύκλωμα, ἡ συγγραφεὺς καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα.

ἔτι ἡ εὐτυχεστέρα λύσις, ἀπὸ πλευρᾶς ὑγιοῦς χρηματοδοτήσεως, θὰ ἦτο νὰ ἰδιωτικοποιή-
 θοῦν μερικῶς αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις, λαμβανομένης ἐκ παραλλήλου προνοίας, ὅπως τὸ
 Κράτος διατηρήσῃ τὸν ἀπόλυτον ἔλεγχον καὶ περιέλθουν αἱ διατιθέμεναι εἰς τοὺς ἰδιώτας
 μετοχαὶ εἰς χεῖρας μικρῶν εἰσοδηματιῶν. Μολονότι ἡ ἰδιωτικοποίησις δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ
 ἐπεκταθῇ συμφῶνως μὲ τὰς εἰσηγήσεις τῆς κ. Λεοῦδρια ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν δημοσίων ἐπι-
 χειρήσεων, ἐν τούτοις, ἡ προτεινομένη διευθέτησις δὲν φαίνεται ἄμοιρος τρομακτικῶν κινδύ-
 νων. Διότι ἂν ὑπὸ τὴν εὐλόγον ἐπιθυμίαν ἀναζωπυρώσεως τῆς κεφαλαιογορίας ἐτίθεντο εἰς
 διάθεσιν τοῦ κοινοῦ μετοχαὶ τῶν ἰσχυροτέρων καὶ εὐρωστοτέρων δημοσίων ἐπιχειρήσεων,
 θὰ εἶχε γίνῃ τὸ πρῶτον βῆμα διὰ τὴν εἰσπῆδησιν τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων ἐντὸς και-
 ρίων στρατηγικῶν θέσεων τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ δὲν δύναται ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀπο-
 κλεισθῇ, ὅτι δὲν θὰ ἐνεφανίζοντο ἰσως ἀργότερον χαλεπαὶ περιστάσεις ἱκαναὶ νὰ δώσουν
 προσχήματα πρὸς μετατόπισιν τῆς ἰσορροπίας εἰς βάρος τοῦ Δημοσίου. Αἱ δύο ἄλλαι βα-
 σικαὶ εἰσηγήσεις τῆς κ. Λεοῦδρια, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως σαφεστέρων
 καὶ δεσμευτικωτέρων καταστατικῶν διατάξεων περιοριστικῶν τῆς παντοδυναμίας τῶν ἐκά-
 στοτε διοικητικῶν Συμβουλίων καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην ὑπαγωγῆς τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων
 εἰς τὸ ἰσχyon καὶ διὰ τὰς ἰδιωτικὰς ἐταιρείας φορολογικῶν καὶ δασμολογικῶν καθεστῶς ἐν
 συνδυασμῷ μὲ τὴν ταυτόχρονον ἀπαλλαγὴν τῶν ἀπὸ πάσης ἐπιβαρύνσεως ἐπ' ἀφορμῇ τῆς
 ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀσκουμένης κοινωνικῆς πολιτικῆς, ὄχι μόνον ἔχουν ὑπὲρ αὐτῶν τὸ τε-
 κμήριον τῆς ὀρθότητος ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦν ἐπιταγὰς ὑπαγορευομένης καὶ ἐξ ἀκροθιοῦς
 γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος.

Δημ. Μορτόγιας

Δ η μ. Ἰ Ἀ θ. Π ἄ ν ο υ : «Τροφοπλαστουργὸς γεωργία καὶ ἐθνικὴ ἐπιβίωσις», Ἀθήναι,
 1968, σελ. 328.

Ἐνάλυσιν καὶ ταυτοχρόνως, μὴ συναντωμένην συχνὰ εἰς ἐπιστημονικὰ βιβλία, ἐκλαί-
 κευσιν τῶν πιεστικῶν προβλημάτων τοῦ ἀγροτικοῦ τομέως τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἀποτελεῖ
 τὸ νεοεκδοθὲν ἔργον τοῦ ἀκάματου ἐρευνητοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν ἐπιμελῶς ἀποκρυπτομένων
 μυστικῶν τῆς, δόκτορος Δημητρίου Ἰ Ἀ θ. Πάνου. «Τροφοπλαστουργὸς γεωργία καὶ ἐθνικὴ
 ἐπιβίωσις» εἶναι ὁ ἀμέσως ἐντυπωσιάζων τίτλος του, μὲ τὸ ἰδιότυπον συνθετικόν του, τί-
 τλος, ὅστις ἀποκαλύπτει, ἐκ τῶν προτέρων, τὴν βαθεῖαν πίστιν τοῦ συγγραφέως πρὸς τὴν
 «μητέρα γῆ», ἡ ὁποία ἀξιοποιουμένη θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἰσχυρότερον θεμέλιον τῆς ἐθνικῆς
 μας ὑποστάσεως καὶ τῆς περαιτέρω ἀνάπτυξός μας.

Τὸ ἔργον ὁμως τοῦ κ. Δ. Α. Πάνου, δὲν εἶναι ἀπλῶς μόνον μίαν παραστατικὴν
 εἰκὼν τῆς σημερινῆς ἀγροτικῆς μας οἰκονομίας, ἐπὶ τῶν διαρθρωτικῶν ἀδυναμιῶν τῆς ὁποί-
 ας πρέπει νὰ «καθίσωμεν καὶ νὰ κλαύσωμεν», ὡς εἰς ποταμὸν Βαβυλῶνος. Πέραν αὐτοῦ, ὁ
 συγγραφεὺς διανοίγει ἔμπροσθεν τοῦ ἀναγνώστου μίαν νέαν, «τροφοπλαστουργὸν» γεωργί-
 αν, ἀπηλλαγμένην τοῦ πρωτογονισμοῦ καὶ τῆς καθυστέρησεως, ὀδηγουμένην ὑπὸ τοὺς προ-
 βολεῖς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ τῆς συγχρόνου τεχνικῆς, διὰ νὰ μᾶς προσφέρῃ ἐκεῖνο,
 τὸ ὅποιον, «δυνάμει» ὑπάρχει ἐντὸς τῆς. Διότι, «οὐδεμία ἔκτασις εἶναι πλουτοπαραγωγικῶς
 ἀδρανής, ἀρκεῖ νὰ ἀνευρεθῇ δι' ἑκάστην τούτων ὁ ἐνδεδειγμένος ἐπιστημονικὸς τρόπος
 πλουτοπαραγωγικῆς τῆς ἀξιοποιήσεως» (σελ. 21).

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βιβλίου διαγράφεται — μὲ λεπτομερῆ στοιχεῖα καὶ παρα-
 πομπὰς εἰς ἄρθρα, κυρίως τοῦ «Οἰκονομικοῦ Ταχυδρόμου» καὶ εἰς μέγαν ἀριθμὸν ξένων καὶ
 ἑλληνικῶν βιβλίων — ἡ ζοφερὰ κατάστασις τῆς καθυστέρησεως τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας, τῆς
 «καχεκτικῆς καὶ φθινοῦσης παραγωγικότητός της, ὥστε νὰ κατατάσσεται ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν
 κατηγορίαν τῶν 90 ἀνεπαρκῶς ἀνεπτυγμένων χωρῶν τοῦ κόσμου» (σελ. 4). Καὶ ἕνας στό-
 χος τῆς εἰσδοχῆς μας εἰς τὴν Κοινὴν Ἄγοράν εἶναι, ἀκριβῶς, «ἡ μετάστασις τῆς χώρας ἀπὸ
 τοῦ σταδίου τῆς ἀποπνικτικῆς στασιμότητος καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ μαρασμοῦ εἰς τὸ στάδιον
 τῆς πλήρους παραγωγικῆς ἀπασχολήσεως» (σελ. 3) Μὲ ποῖον ἔνδυμα, ὑπὸ τὰς παρούσας
 συνθήκας, θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν Κοινὴν Ἄγοράν; Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐφιαλτικὸν ἐρώτημα, τὸ

ὅποιον ἐπανέρχεται ὁλονὲν εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἔργου τοῦ κ. Δ. Α. Πάνου.

Τὸ δεῦτερον μέρος εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὰς δυνατότητας τὰς ὁποίας προσφέρει σήμερον ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνικὴ διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς γεωργίας ἀπὸ τὸν κλοιὸν τῆς ὑπαναπτύξεως καὶ εἰς τὸν ρόλον τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος. Ὁ ἀ ν θ ρ ω π ο ς — τὸνίζει ὁ συγγραφεὺς — ἀποτελεῖ τὴν ὑποδομὴν τῆς ἀναπτύξεως «καθόσον λόγῳ τῆς τεχνολογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς προόδου, ἡ οὐσία τῆς οἰκονομίας περιέρχεται εἰς τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα» (σ. 26). Ὁ ἀνθρώπος, ὁμοῦ, ὁ ὅποιος θὰ ἀποτελέσῃ τὴν «οὐσίαν τῆς οἰκονομίας» ἐντὸς τῆς ἀναπτυσσομένης καὶ συνεχῶς αὐτοματοποιουμένης τεχνικῆς, πρέπει νὰ ἔχη «ὑψηλὴν ἐκπαίδευσιν καὶ βραδείαν εἰδίκευσιν». Κατὰ συνέπειαν, προβάλλει ἐκ τῶν πρώτων ἡ ἐκπαίδευσιν τοῦ ἀνθρώπινου ὕλικου.

Ἡ εἰδίκευσις τῆς παραγωγῆς κατὰ ζώνας, ἡ διαπότισις τῆς ὑπαίθρου μὲ παντοειδῆ εὐθνήν ἐνεργειακὴν δύναμιν (ἠλεκτρισμὸς, φωταερίον, ἐξεύρεσις πετρελαιοπηγῶν, ἡ τιθάσεισις πηγῶν ἐνεργείας — Σαντορίνη, Αἰθιόπες — ἡ ἐκμετάλλευσιν τῆς αἰολικῆς καὶ ἠλιακῆς ἐνεργείας, φωτοχημικὰ μέθοδοι ἐνεργείας, πυρηνικὴ ἐνέργεια), ἡ ἐκμηχάνισις τῆς γεωργίας, ἡ ἠλεκτροκίνησις τῶν μεταφορῶν, ἡ ἐνεργειοδότησις τῆς συνεταιριστικῆς αὐτοβοηθείας, αἱ ἀρδεύσεις — ἡ δυναμικὴ ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑδατικῶν πόρων τῆς χώρας (ἀπὸ τοὺς 22 σημαντικοὺς ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος, ἐκχύνονται σχεδὸν ἀναξιοποίητα 31,5 δισ. κυβ. μέτρα ὕδατος εἰς τὴν θάλασσαν ἐτησίως), αἱ λιπάνσεις, ἡ γεωργικὴ ἔρευνα, συριστοῦν τοὺς στόχους τῆς ἀναπτυξιακῆς πολιτικῆς εἰς τὸν ἀγροτικὸν τομέα.

Τὴν καθιέρωσιν «νέας παραγωγικῆς ἠθικῆς» προβάλλει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ τρίτον μέρος τοῦ ἔργου του. Τὸ τί πρέπει νὰ γίνῃ δι' ἐκάστην καλλιέργειαν — ἀνοικομίαν, ἀρωματικά — φαρμακευτικά φυτὰ — βιομηχανικὰ φυτὰ, σιτοκαλλιέργειαν, κηπευτικὴν βιομηχανίαν, ἀμπελοργίαν, παραγωγικὴν δενδροκομίαν, ζωοτροφικὴν βιομηχανίαν, δασικὴν βιομηχανίαν, γεωργικὴν βιομηχανίαν — ὑπὸ τὰς συνεχῶς ἐξευρισκομένης μεθόδους αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος, ἀναλύονται λεπτομερῶς εἰς 154 σελίδας.

Ἄλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐντυπωσιάζει περισσότερο εἰς τὸ ἔργον τοῦ κ. Δ. Α. Πάνου, εἶναι ἡ ἔμμονος πεποίθησις τὸν πρὸς τὰ ψ υ χ α ν θ ῆ (μηδική, βίκος, λάθυρος, πίσος, ρόβη κλπ.). Ὅπως τὸ ἀ δ α π ἄ ν ω ς συλλεγόμενον ὑπὸ τῶν ψυχανθῶν, ἀπὸ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, ἄ ζ ω τ ο ν διαποτίζει τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἀναπτύσσει, οὕτω καὶ τὸ ἔργον τοῦ κ. Δ. Α. Πάνου, εἶναι διαποτισμένον ἀπὸ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὰ ψυχανθῆ. Γενετιστῆς, φυτοτέχνης ὁ συγγραφεὺς, ἐργασθεὶς ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸ Εἰδικὸν Φυτοτεχνικὸν Ἴδρυμα Λαρίσης, εἰσῆλθεν εἰς τὸ «πετσί» τῶν φυτῶν καὶ ἠσθάνθη τὸν μεγάλον συντελεστὴν τῆς ἀναπτύξεώς των, ὡς εἶναι τὸ ἄζωτον, τὸ προερχόμενον ἀπὸ τὰ ψυχανθῆ. Διὰ τὸν συγγραφέα, τὰ πάντα δύνανται νὰ γίνουσι διὰ τῶν ψ υ χ α ν θ ῶ ν καὶ τὰ ἀνύποπτα αὐτὰ φυτὰ, τὰ «ἐργοστάσια παραγωγῆς» δωρεὰν ἀζώτου, συνδέονται μὲ τὴν ἔθνικὴν μας ὑπόστασιν. Ἀπὸ τοῦ προλόγου μέχρι τῆς τελευταίας σελίδος, τὰ ψυχανθῆ ἀναδύονται σχεδὸν παντοῦ εἰς τὸ ὑπὸ κρίσιν ἔργον.

«Τὰ ψ υ χ α ν θ ῆ — γράφει μὲ περισσὴν ἐλπίδα ὁ συγγραφεὺς — συγκομίζουσι, ὡς ζωντανὰ αὐτοδύναμα βιολογικὰ «ἐργοστάσια», ἐλεύθερον ἀτμοσφαιρικὸν ἄζωτον καὶ θεραπεύουσι ἀδαπάνως, ὡς μεγάλοι βελτιωταὶ τοῦ ἔδαφους, τὴν ἱεράν, διὰ τὴν Ἑθνικὴν ὑπαρξίν ἐδαφικὴν γονιμότητα...».

«Τὰ ψυχανθῆ ἀπολυτρῶνουν τὴν Γεωργικὴν παραγωγικότητα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἀζωτοπενίας, τῆς κρυμμένης πείνης, καὶ τοῦ χρονίου ὑποσιτισμοῦ τῶν γεωργικῶν καλλιεργειῶν, ὅστις καὶ παραλύει συνήθως, ἐκ βάρων, πᾶσαν προσπάθειαν ἐνεργοῦ προσαρμογῆς τῆς ἀποδοτικότητος πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῶν ἀνεπτυγμένων πλουτοπαραγωγικῶν χωρῶν τῆς Ε.Ο.Κ. μὲ τὴν ρωμαλεῖαν ἐδαφικὴν γονιμότητα...».

Τὰ ψ υ χ α ν θ ῆ ἐντεταγμένα εἰς τὸν ἔθνικὸν χώρον, ἀντιστοιχοῦν, κατὰ τὰς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως, πρὸς ἐπαναστατικὴν ἔθνικὴν ἐπέδυσιν καὶ δημιουργοῦν νέαν ἐπαναστατικὴν νοοτροπίαν παραγωγικότητος, διότι ταυτοχρόνως αὐτὰ ἀποτελοῦν π η γ ῆ ν πολιτικῶν τροφίμων διὰ τὴν κτηνοτροφίαν. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον πρέπει νὰ «ἐδραιωθῇ Ἑθνικὴ Συνείδησις ἐπὶ τῆς ἰδιαιτέρας παραγωγικῆς σημασίας τῶν ψυχανθῶν, ὡς δη-

μιουργικής δυνάμεως, πηγής προμηθείας Ἐθνικοῦ πλούτου καὶ ὑλικῆς ἰσχύος καὶ ὡς δυναμικωτάτων βιολογικῶν ἀναμορφωτῶν τῆς Ἑλληνικῆς Παραγωγικότητος καὶ Βάθρου Ἐθνικῆς ἐπιβιώσεως» (ἀπὸ τὸν Πρόλογον).

Πρέπει, συνεπῶς, ἐνὸς παραχωρηθῆ ἑπίλεκτος θέσις εἰς τὰ ψυχανθῆ, διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἀζώτου, κινήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ ἐδάφους, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ ἀποφασιστικώτατον μέτρον ἐξισώσεως τῆς Οἰκονομίας τῆς Ἑλλάδος μετ' ἐκείνης τῶν χωρῶν τῆς Ε.Ο.Κ.

Θὰ πρέπει νὰ σημειωθῆ ἐπίσης, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔχει τὴν τάσιν καὶ τὸ τάλαντον τῆς δημιουργίας νέων λέξεων, ἰδίως συνθέτων, φαινόμενον σπάνιον εἰς ἐπιστημονικὴν γραφίδα. Π.χ. «Ἐμπλουτιστικά καὶ Ἀζωτοφόρα Τροφοπαραγωγικά καὶ Ζωηφόρα Φυτά», ἐπιστημονικὴ χημικοποίησης τῆς γεωργίας, ἐθνεργὸς ἀριστοποίησης πλουτοπαραγωγικότητος, ἑδαφοαβλαβεῖς, λευκωματοφόροι ἑδαφο-ζωο-τροφικαὶ καλλιέργειαι κλπ.

Ἴσως νὰ διαφωνοῦν τινὲς — εἰδικοί φυσικά — ὡς πρὸς τὰ συμπεράσματα, τοὺς στόχους καὶ τὰς ἀπόψεις τοῦ Δημ. Ἄθ. Πάνου ἢ τὰς ἐμμόνους πεποιθήσεις του. Πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῆ ὅτι αἱ ἀπόψεις καὶ προτάσεις αὐταὶ εἶναι ἔργον ζωῆς, ἀποτέλεσμα ἐντόνου βιώματος, καὶ πολυποικίλου πείρας ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπάξεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας διήλθεν ἐπιτυχῶς καὶ δημιουργικῶς ὁ συγγραφεὺς.

Γ. Λαμφίδης

Μιχαήλ Γ. Παπακωνσταντίνου: «Ἀμερική». Ἀθήναι, 1969.

Καθυστερημένα, πολὺ καθυστερημένα, οὐσιαστικὰ μόλις πρὶν εἰκοσιπέντε — τριάντα χρόνια, «ἀνακαλύψαμε», ἡμεῖς ἔδω, τὴν Ἀμερική. Ἐνωθῶ σὰν πρόβλημα, πού ἀρχισε ν' ἀπασχολεῖ τὴ νεοελληνικὴ σκέψη κάπως συστηματικώτερα, καὶ ἐπὶ πλείον σὰν ἔκφραση καὶ παράγοντα διαμόρφωσης τῶν τυχεῶν τοῦ σύγχρονου μας πολιτισμοῦ. Διαφορετικά, ἀπὸ τὰ τέλη κιάλας τοῦ περασμένου αἰῶνα καὶ περισσότερο τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ εἰκοστοῦ, ἡ Ἀμερική εἶχε μπεῖ στὴ ζωὴ μας, ὡς ὁ ἰδεώδης τόπος διοχέτευσης τοῦ μεταναστευτικοῦ ρεύματος, μιᾶς τάσης σύμφυτης, θὰ ἔλεγες, μετὸν ἑλληνισμόν, παλαιὸν καὶ σύγχρονον. Εἶταν — μ' αὐτὴν τὴν εἰκόνα εἶχε μείνει μέσα μας — ὁ τόπος τοῦ πλουτισμοῦ, εὐκόλου ἢ δύσκολου, ἀδιάφορο, ἢ μυθικὴ χώρα τῆς ἀφθονίας καὶ τῶν εὐκαιριῶν, πού φυσικὸν εἶταν νὰ ἐξάπτεται τὴ φαντασίαν καὶ νὰ δημιουργεῖ ψευδαισθήσεις σ' ἕνα λαόν, γιὰ τὸν ὅποιον, ἀπὸ τὰ πανῶρχαία ἀκόμω χρόνια, ἡ ἑξασφάλισι καὶ τῶν πρὸ στοιχειωδῶν ὄρων ὑλικῆς ἐπιβιώσεως ἀποτελοῦσε πάντοτε δυσεπίλυτον πρόβλημα. Ἡ μεταβολή, ὁ «προβληματισμός», πού ὑπαινιχθήκαμε, ἀρχίζει κυρίως μετὰ τὸν δεύτερον Παγκόσμιον πόλεμον. Τὸ ὑποδηλώνει, ἀνάμεσα σὲ πλῆθος ἄλλα, καὶ ἡ συγκομιδὴ βιβλίων καὶ μελετῶν, με ἀντικείμενον τὴ μεγάλη ἀμερικανικὴ συμπολιτεία, ἀφθονότατη τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἀπὸ τὰ ὁποῖα, ἄλλα σταματᾶνε σ' αὐτὸ πού ἀποκαλοῦμε «διαβατικὴ ἐντύπωση» καὶ ἄλλα φιλοδοξοῦν νὰ δώσουν μιὰ καθολικώτερη καὶ πλείον συνθετικὴ εἰκόνα τοῦ ἀμερικανικοῦ φαινομένου. Μᾶς τὸ ὑπενημιζεῖ καὶ ὁ κ. Μ. Γ. Παπακωνσταντίνου, με τὴν ἑλληνικὴν βιβλιογραφία πού παραθέτει στὸ τέλος τοῦ νέου του βιβλίου, γιὰ τὸ ὅποιο ὁ λόγος σήμερον. Ὅσο ἑλληπῆ καὶ ἂν τὴν ὑποθέσουμε, σχετικὰ μετὸ παρελθόν, παραμένει, ὡστόσο, ἡ διαπίστωση, ὅτι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν «λημμάτων» ἀνήκουν σὲ ἔργα, πού κυκλοφόρησαν τῆς τελευταίας δεκαετίας. Πρᾶγμα πού ἐπισημαίνει τὸ χρονικὸ ὄριον τῆς ἀπαρχῆς τοῦ αὐξημένου ἐνδιαφέροντος, σὲ μᾶς ἔδω, με τὴ μορφή πού τὸ καθορίσαμε ἀρχικὰ, γιὰ τῆς Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Εὐεξηγητο τὸ γεγονός. Συμπίπτει μετὴ διέυρυνση τοῦ δεσποζόντος ρόλου, πού ἡ Ἀμερική ἀρχισε νὰ διαδραματίζει ἐπίς διεθνείς ὑποθέσεις, σὰν μιὰ ἀπὸ τῆς δύο «ὑπερδυνάμεις» τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου, πού ἡ παρουσία καὶ ὁ ἀνταγωνισμός τους μεταβάλλονται σ' ἕνα εἶδος «μοίρας» γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους λαοὺς καί, φυσικὰ, γιὰ τὴ χώρα μας. Ἀλλὰ καὶ με κάτι ἄλλο: Τὴ συνειδητοποίηση μιᾶς ἀλήθειας, πού μονάχα σὰν ὑπόθεση ἦ, ἔστω, ἀπλή ἀπειλή, τὴν ἀντιμετώπιζαν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης προπολεμικά. Ὅτι, δηλαδή, ἡ ἀμερικανικὴ ζωὴ καὶ κοινωνία ἔχει μεταβληθῆ σ' ἕνα εἶδος προτύπου, πρὸς τὸ ὅποιο τείνουν ὅλες σχεδὸν οἱ ἄλλες χώρες: Ἡ «καταναλωτικὴ» κοινωνία, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε ἕνα ὄρον, τόσο διαδεδομένον ἐπίς μέρες μας, στὸ

απόγειό της. "Ό,τι παντού άλλου υπάρχει ως τάση, σπέρμα ή κατεύθυνση, ή βιομηχανική ανάπτυξη και όσα άλλα την συμπαρακολουθούν, έδω τείνει να μεταβληθεί σε κατάσταση, μοιάζει να πήρε όριστική μορφή. "Έτσι, ή έρευνα, από τους τρίτους, των προβλημάτων, πού ή 'Αμερική αντιμετώπιζε σήμερα, καταλήγει σε έμμεση διερεύνηση τής ίδιας τής δικής τους κοινωνίας. «Στόν καθρέφτη τής 'Αμερικής, έλεγε έδω και μερικές δεκάδες χρόνια ο Ντυ-αμέλ, ή Εύρώπη βλέπει το αύριανό της πρόσωπο». Προφητικός ο λόγος. Πού, έν τούτοις, μονάχα σήμερα έκτιμάμε τή σημασία του.

"Ένα ταξίδι στάθηκε ή άφορμή τής συγγραφής και τής «'Αμερικής» του κ. Παπακωνσταντίνου. 'Ό συγγραφέας, όμως, δέν σταματάει στις έξωτερικές έντυπώσεις, σε ό,τι άμεσα προσέπεσε στην αντίληψή του. "Όχι ότι άπολείπουν οι καθαρά ταξιδιωτικές σελίδες από το βιβλίο του. Κάποιες περιγραφές πόλεων και τοπίων φιλοδοξούν και έπιτυγχάνουν να διατηρήσουν τή θερμή τής άμεσης παρατήρησης : 'Ό νέος κόσμος, με τις αντίδράσεις πού προκαλεί σ' έναν άνθρωπο θρεμμένο με την ευρωπαϊκή παράδοση και νοοτροπία. Οι σελίδες, όμως, αυτές μοιάζουν μάλλον με «πλαίσιο», ένα είδος «είσαγωγής», κι' άς είναι διάσπαρτες στο βιβλίο, στην άτμόσφαιρα τής άμερικανικής ζωής. Διαφορετικά, την κύρια θέση την παίρνει ή έρευνα. 'Η προσπάθεια όχι μονάχα τής περιγραφής των φαινομένων, αλλά και τής εξήγησής τους. Συχνά και στην ιστορική διαμόρφωσή τους. 'Έδω, όπως είναι φυσικό, ο συγγραφέας είναι ύποχρεωμένος να προσφύγει σε πλήθος πηγές και βοηθήματα. 'Η πλούσια βιβλιογραφία, έλληνική και ξένη, δείχνει με πόση εύσυνειδησία τó έπεδίωξε. Σε τέσσαρα μέρη χωρίζει τó βιβλίο του ο κ. Παπακωνσταντίνου. Για τó περιεχόμενο του καθενός χωριστά, πράγμα πού, με τή σειρά του, διαφωτίζει και την «άρχιτεκτονική» τής όλης εργασίας, μάς μιλάει ο ίδιος στόν «πρόλογό» του. «Στό πρώτο, θά μάς ειπεί, περιλαμβάνονται οι πρώτες μου έντυπώσεις, έντυπώσεις περισσότερο έξωτερικές» στό δεύτερο, άρκετά οικονομικά στοιχεία, για να βρω τις αιτίες τής σημερινής ανάπτυξης τής 'Αμερικής και τής ευημερίας του λαού τής· στό τρίτο δίνεται μιá εικόνα τής χώρας και κάποια άνάλυση του 'Αμερικανού, και στό τέταρτο γράφω για τή συγκρότηση του έθνους και του κράτους, την εκπαίδευση και τις πολιτικές δυνάμεις. Σε όλα τά μέρη υπάρχουν άρκετες σελίδες, άφιερωμένες στην περιγραφή του τόπου, και στα τρία πρώτα από ένα κομμάτι τής άμερικανικής ιστορίας». Στόν πρόλογο, επίσης, καθορίζεται και ο σκοπός τής συγγραφής : «'Έγραφα, προσθέτει ο συγγραφέας, τó βιβλίο όσο πιό άπλά γινόταν, για να διαβαστεί από τους πολλούς, όχι από τους λίγους».

"Όπως εύκολα τó άντιλαμβάνεται κανένας και άπλώς από τή διάρθρωση τής εργασίας, ή προσωπική συμβολή του συγγραφέα ποικίλλει από κεφάλαιο σε κεφάλαιο. 'Άλλο δεσπόζει τó ένθεματικό στοιχείο και άλλου προηγείται ή προσωπική παρατήρηση. Και στη μία και στην άλλη περίπτωση, όμως, έμφανής είναι ή πρόθεση ο συγγραφέας να παραμείνει όσο τó δυνατόν πó άντικειμενικός. Φιλοδοξεί να δώσει την εικόνα πού σχημάτισε και την αντίληψη πού άποκρυστάλλωσε, παραμένοντας πάντα σε πλήρη συνέπεια πρós τόν έαυτό του. Είναι, βέβαια, ένας θαυμαστής του άμερικανικού πολιτισμού και αυτό τόν κάνει να σταματάει περισσότερο στα έπιτεύγματά του, σε ό,τι τουλάχιστον ο ίδιος θεωρεί ως έπιτεύγματα. Δέν τόν έμποδίζει, ώστόσο, αυτό να έπισημάνει και τις άρνητικές πλευρές, όπου νομίζει ότι τις συναντά. Για να καταλήξει, όμως, στό συμπέρασμα, κι' άς μη διατυπώνεται πάντα με καθαρότητα και κατ' εύθειαν, ότι οι «κηλίδες», πού άναμφισβήτητα υπάρχουν τó πρόβλημα των Μαύρων, ή έγκληματικότητα κλπ.), δέν είναι σε θέση να άλλοιώσουν τή λαμπρότητα τής εικόνας. Τó διακρίνει κανένας πληρέστερα στό κεφάλαιο του βιβλίου πού φέρει τόν τίτλο «Homo Americanus». Πού, προσωπικά, θά τó χαρακτήριζα σαν «κλειδί» τής μελέτης. Και για τή στάση του συγγραφέα άπέναντι στο άντικείμενο τής έρευνάς του γενικότερα, αλλά και γιατί οι όποιες κατακτήσεις στόν υλικό, τόν πνευματικό ή τόν όποιον άλλον τομέα, καταμετρούνται και άξιολογούνται άποκλειστικά από την έπίδραση πού άσκούν στη διαμόρφωση του άνθρώπου, από τόν άνθρώπινο «τύπο» πού άποκρυστάλλωσαν : «Πάντων πραγμάτων μέτρον άνθρωπος».

Κύρια χαρακτηριστικά του 'Αμερικανού, κατά τόν συγγραφέα, είναι ή έκτίμηση

πρὸς τὸν παράγοντα «ἄνθρωπος», ἡ πλήρης καὶ χωρὶς περιορισμοῦ ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων του, ὅπως πρῶτο τὰ διεκήρυξε, ἐδῶ καὶ δύο αἰῶνες περὶπου, τὸ Σύνταγμα τῆς Κοινοπολιτείας, ἡ σταθερὴ προσήλωση στὴν ἀρχὴ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τῶν δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν, ἡ ἀνεξίτητος ἀποστολή, ὁ ἔντονος ἀτομισμὸς, ἡ λατρεία τῆς ἐργασίας, ἡ σχεδὸν θεοποίηση τῆς ἴδιας καὶ τοῦ προϊόντός της, δηλαδὴ τοῦ δολλαρίου, τὸ ἀνικανοποίητο, ἡ ἐνδιάθετη τάση ἐξισορρόπησης τῶν ἀντιθέσεων κλπ., κλπ. Εἶναι ἀκριβῶς τὰ γνωρίσματα, σὲ συνδυασμὸ, φυσικά, καὶ μὲ τὶς τεράστιες κατακτήσεις στὶς περιοχὲς τῆς οἰκονομίας, τῆς τεχνικῆς, τῆς ἐπιστήμης, ἐφηρμοσμένης καὶ μὴ, πού διατρέφουν τὸν θαυμασμὸ τοῦ συγγραφέα καὶ τὸν κάνουν, κατὰ διαστήματα, νὰ παραγνωρίζει ἢ, ἀκριβέστερα, νὰ ὑποτιμᾷ τὴν ἄλλην ὄψη, πού, ἀλλοίμονο, ὑπάρχει σὲ κάθε νόμισμα. Καὶ τὴν ὅποια συγκεκριμενοποιοῦν κάποια καίρια ἐρωτήματα, πού δὲν ἀναφέρονται, ἄλλωστε, στὴν Ἀμερική, παρὰ στὸ βαθμὸ πού τὴν βλέπουμε σὰν πρότυπο τῶν ἐξελίξεων τοῦ σύγχρονου κόσμου, στὸ σύνολο του: Ἡ ἀφθονία τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν ὁδηγεῖ τάχα στὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ, δημιουργώντας ὀλοένα καὶ νέες ἀνάγκες καὶ ἐλλείψεις, ἐντείνει τὸ ἀνικανοποίητο, μᾶς ὁδηγεῖ, δηλαδὴ, σ' ἓνα φαῦλο κύκλω: Ὁ ὑλικὸς πλοῦτος, παίρνοντας τὴ μορφή κοινωνικοῦ ἰδεώδους, μήπως, στὴν ἀναζήτησή του, ὁδηγεῖ στὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ πενία; Τὰ μέσα ὁμαδικῆς ψυχαγωγίας καὶ διαπαιδαγώγησης, στὴ γενικέυσή τους (τηλεόραση, ραδιόφωνο κλπ.), ἀνεβάζουν τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο ἢ, τυποποιώντας καὶ μηχανοποιώντας τὴ γνώση, μεταβάλλοντας τὴν σὲ κάτι τὸ «διατεταγμένον», τὸ κατεβάζουν, σὲ σημείο, πού ὁ ἄνθρωπος νὰ μεταβάλλεται σὲ ρομπότ; Ὁ ἐλεύθερος χρόνος, οἱ διακοπές, πού ἡ αὔξη τῆς παραγωγικότητος στὴ σημερινὴ κοινωνία τόσο τὶς ἔχει διευρύνει, φέρνουν στὸν ἄνθρωπο τὴ γαλήνη καὶ τὴν ἀνάπαυση ἢ, «διατεταγμένες» κι' αὐτές, μεταφέρουν ἀπλῶς τὸ ἄγχος τῆς ἐργασίας καὶ στὶς ἐλεύθερες ὥρες; Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ καὶ ὅσα ἄλλα θὰ μπορούσαν νὰ προστεθοῦν, ὑπογραμμίζουν πόσο τὸ πρόβλημα τῆς βιομηχανικῆς προόδου εἶναι περίπλοκο, κι' ἄς ἔχει θεοποιηθεῖ ἀπὸ τὸν σύγχρονο κόσμο. Ἡ ἴδια ἡ φύση, ὡστόσο, τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Παπακωνσταντίνου, ἀπέκλειε τὴ διευρύνση τῆς ἔρευνας καὶ πρὸς τὴν ἐιδικὴ αὐτὴ περιοχὴ. Ἄλλες εἶταν οἱ ἐπιδιώξεις τοῦ συγγραφέα. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, ὅτι ἐπέτυχε πλήρως νὰ τὶς πραγματοποιήσει. Τὸ βιβλίο του, καὶ γιὰ τὰ στοιχεῖα πού προσφέρει, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν καλαισθησία καὶ τὸν ἐπαγωγὸ τρόπο πού εἶναι γραμμένον, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀπὸ τὰ καλύτερα στὸ εἶδος του.

Β. Βαρίκας

Erich Preiser, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Μονάχου: «Οἰκονομικὴ ἀνοδος καὶ διανομὴ εἰσοδήματος», μετάφρ. Κ. Στυλιδιώτη, Ἀθήναι, 1965 (ἀνάτυπον), σελ. 57.

Ὁ συνεργάτης τοῦ «Οἰκονομικοῦ Ταχυδρόμου» κ. Κ. Στυλιδιώτης μετέφερεν εἰς τὴν γλῶσσαν μας ἐν κείμενον ἐξόχου ἐπικαιρότητος διαπραγματευόμενον τὸ σημαντικώτερον ἴσως πρόβλημα τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς θεωρίας: Ὑπὸ ποίας προϋποθέσεις δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ ὕψηλός καὶ ἀδιάπτωτος ρυθμὸς ἀνόδου τῆς οἰκονομίας μιᾶς χώρας νοουμένης ὡς συνολικοῦ μεγέθους καὶ ἰδικώτερον τίνι τρόπῳ ἐπηρέαζει ἢ δύναται νὰ ἐπηρέαση ἡ διανομὴ τοῦ εἰσοδήματος τὴν τοιαύτην κίνησιν. Τὸ πρόβλημα ἐνέχον μεγίστην σημασίαν τόσοσιν διὰ τὰς ὀρίμους ὅσον καὶ διὰ τὰς ἐν ἀναπτύξει χώρας, ἐκτός τοῦ θεωρητικοῦ του ἐνδιαφέροντος συνδέεται ἀμέσως καὶ μὲ τὴν λύσιν τοῦ ζωτικοῦ ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως ζητήματος τοῦ ἐφικτοῦ ὀρίου συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς εὐημερίας καὶ συζητεῖται σήμερον εὐρύτατα εἰς τοὺς διεθνῆς ἐπιστημονικοὺς κύκλους. Εἰς τὴν Ἑλλάδ' πρακτικῶς εἶχεν ἐπίσης τεθῆ παλαιότερον ὑπὸ μορφήν ἐξετάσεως τῆς δυνατότητος αὐξήσεω τῶν ἡμερομισθίων ἀνευ προκλήσεων ἀφορητῶν πληθωριστικῶν πιέσεων καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀντιγράφοντες μᾶλλον ξένας ἐτοιμοὺς λύσεις ἢ ἐρευνῶντες ἐποπτικῶς καὶ πρωτογενῶς τὸ ὅλον φαινόμενον οἱ πλείστοι τῶν συζητητῶν εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἀσπάζονται τὴν ἄποψιν ὅτι οὐδεμίαν αὐξήσιν μισθῶν δύναται νὰ εἶναι ἀνωτέρα τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας.

Μεταφράζων τὴν πρωτοποριακοῦ χαρακτῆρος ἐργασίαν τοῦ καθηγητοῦ Preiser ὁ

κ. Στυλιδιώτης ήνοιξε και δια τὸ ἑλληνικὸν ἀναγνωστικὸν κοινὸν τὴν σὺλαίαν πρὸς παρακολούθησιν λύσεώς τινος τῆς διεξαγομένης ἐπὶ θεωρητικοῦ αὐστηρῶς ἐπιπέδου τιτανομαχίας ἐκ τῆς ἀναγνώσεως δὲ ὅσων ὁ διακεκριμένος Γερμανὸς καθηγητὴς ὑποστηρίζει, ἐκθέτων τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην καὶ ἀντικρούων τὰς αἰτιάσεις τῶν ἀντιπάλων του, εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται κανεὶς πόσος μόχθος καὶ πόση φαῖδ ὡσία ἀπαιτεῖται διὰ τὴν κατακτῆσιν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τὴν ἀλήθειαν καὶ ποία διαφορὰ «ἤθους» ὑπάρχει μεταξύ ἀδόλου στοχαστοῦ καὶ ὅσων ἀρέσκονται ἀπλῶς νὰ ἐπενδύσουν προχείρως τὰς προλήψεις των ἢ τὴν ἰδιότηλειάν των ἀκόμη μὲ ἔνδυμα ἐπιστημονικοφανές, ὁμοιάζοντες πρὸς ἐπαίτας φέρουτας ρεδιυγκόταν καὶ φραγκικὸν ἡμίψηλον. Ἄλλὰ τολμῶμεν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι πέραν αὐτοῦ δὲν ἐξικνεῖται ἡ χρησιμοποίησις ἐγχειρημάτων ὡς τὸ ἀναληφθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Στυλιδιώτη, διότι ἐφ' ὅσον εἰς τὴν γλῶσσαν μας δὲν ἔχουν ἀποδοθῆ ὅλα τὰ ἔργα ἐκεῖνα ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ καθηγητὴς Preiser θεμελιώνει τοὺς συλλογισμοὺς του, ἡ διὰ μόνης τῆς «ἀσιδωσύνης» ἀναπλήρωσις τῆς ἀπαιτουμένης καταρτίσεως, ἵνα καὶ ὡς θεατῆς παρακολουθῆ κανεὶς τοὺς ἐπιστημονικοὺς ἀγῶνας τῆς ἐποχῆς μας, καταντᾷ ἀνέφικτος καὶ μόνη παρηγορία μὲνει τὸ γεγονός, ὅτι σήμερον ἡ σπουδάζουσα νεότης κατανοεῖ ὅτι ἀνευ πλήρους κατοχῆς μιᾶς τουλάχιστον γένης γλώσσης οὐδεὶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ ἔστω καὶ ὡς δόκιμος εἰς τὸν ναὸν τῆς ἐπιστήμης.

M.

Εὐρυβιάδου Τσουτρέλλη: «Ἡ ὑπόδομή τῶν τραπεζικῶν χρηματοδοτήσεων», (Ἐνιαῖος ὁ φορεὺς τῶν τραπεζικῶν πληροφοριῶν), Ἀθήναι, 1968, σελ. 61.

Κατὰ τὴν πραγματοποιηθεῖσαν εἰς Βιέννην πρὸ ἐτῶν συνάντησιν μετὰ Τζὼν Κέννεντυ καὶ Νικήτα Χρυστοσῶφ, ὁ Πρόεδρος τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἤκουσε τὸν συνομιλητὴν του χαριτολογεῖν καὶ προτείνοντα νὰ συνενώσουν αἱ δύο ὑπερδυνάμεις τὰς μυστικὰς τῶν ὑπηρεσίας, διότι οὕτω θὰ ἐπιτυγχάνουν οὐσιώδη περιστολὴν τῶν ἐξόδων των, ἀφοῦ κατὰ κανόνα ἀμφοτέρα χρησιμοποιοῦν τοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἀδίκως λαμβάνουν διὰ τὰς αὐτὰς πληροφορίες διπλὸν μισθόν.

Ὅ,τι ὁμως εἰς τὸ πλαίσιον μιᾶς διεθνούς διασκέψεως κορυφῆς εἰπώθη ὑπὸ τὸ κράτος χαριτολόγου διαθέσεως, ὁ κ. Τσουτρέλλης θεωρεῖ ὅτι δύναται, εἰς συντριπτικῶς χαμηλότερον ἐπίπεδον, νὰ ἀποτελέσῃ χρησιμωτάτην πρωτοβουλίαν προτείνων πρὸς ὀρθολογικοποίησιν τοῦ παρ' ἡμῖν τραπεζικοῦ συστήματος καὶ μείωσιν τοῦ κόστους τοῦ τραπεζικῶς διακινουμένου χρήματος, δημιουργίαν ἐνιαίου φορέως πληροφοριῶν, τιθεμένου εἰς ἐξυπηρέτησιν ὅλων τῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν τῆς χώρας, αἱ ὅποια λόγῳ μικροῦ μεγέθους δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ διατηροῦν ἐπαρκῶς ἐπηρεαζόμενα καὶ ἱκανοποιητικῶς λειτουργοῦντα δίκτυα συλλογῆς, ὄχι πάντοτε δι' ὀρθοδόξων μέσων, «εἰδήσεων» σχετιζομένων μὲ τὴν φερεγγυότητα καὶ τὴν πορείαν τῶν ἐργασιῶν πελατῶν καὶ ὑποψηφίων πελατῶν. Ἡ ἄσκησις τραπεζικῆς κατασκοπείας, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ κακόηχος καὶ κυριολεκτοῦσα ἔκφρασις, δὲν εἶναι, φαινόμενον ἄγνωστον εἰς τοὺς ἐπιχειρηματίας, μάλιστα δὲ χάρις εἰς ἕνα ἔξοχον νεοελληνικὸν μυθιστόρημα τὸν «Γιούγκερμαν» τοῦ Καραγάτση, ὁ ὅποιος θέλει τὸν κεντρικὸν του ἥρωα νὰ ἀρχίξῃ τὴν ἰλιγγιώδη του σταδιοδρομίαν ὡς τὸ ἀόρατον καὶ πανταχοῦ παρὸν οὗς τραπεζικοῦ ὑποκαταστήματος, ἡ τοιαύτη ζοφερὰ δραστηριότης καὶ ἡ σιδηρὰ ἀναγκαιότης, ἡ ὁποία τὴν καθυπαγορεύει ἔχουν γίνεαι κτῆμα καὶ πολλῶν χαριτοβρῦτων ὑπάρξεων οὐδόλως ἀπασχολουμένων εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον μὲ τοὺς μηχανισμοὺς, τὰς συνθήκας, τὰ ἀπρόοπτα καὶ τὰ μυστικά τῆς διακινήσεως τοῦ χρήματος.

Ὁ συγγραφεὺς, ἐνῶ μᾶλλον δὲν θεωρεῖ σκόπιμον τὴν συγχώνευσιν τῶν ἑλληνικῶν Τραπεζῶν πρὸς δημιουργίαν βιωσίμων μονάδων, ἱκανῶν νὰ ἀνθῆξουν εἰς τὸν ἐπιτεινόμενον συναγωνισμὸν τῶν ξένων κολοσσῶν, ἔχει καταλήξει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ συνένωσις τῶν φροντιδῶν ὅλων τῶν ἐμπορικῶν Τραπεζῶν τῆς χώρας μικρῶν τε καὶ μεγάλων, εἰς τὸν τομέα τῆς συγκεντρώσεως, ἀποκαθάρσεως καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν πληροφοριῶν, θὰ διευκόλυε τὰ μέγιστα τὴν ἐμπέδωσιν τῆς πίστεως καὶ θὰ ἀπετέλει τεράστιον βῆμα πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν τῆς ἐξυγιάνσεως τοῦ τραπεζικοῦ μας συστήματος. Μολονότι τὸ συμπέρασμα δὲν ἐκσφενδο-

νίζεται κατά τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀναγνώστου, δίκην ἀερολίθου, ἀλλὰ θεμελιούται διὰ τῆς προτάξεως εὐσταθῶν συλλογισμῶν καὶ χαρακτηριστικῶν παραδειγμάτων ἀπὸ τὴν πρακτικῆν τῶν προηγμένων χωρῶν, ἐν τούτοις εἶναι δύσκολον νὰ πεισθῆ κανεὶς ὅτι αἱ ἐμπλοκαὶ τῆς ὁμαλῆς ροῆς τῆς ἐθνικῆς ἀποταμιεύσεως ὀφείλονται εἰς ἔλλειψιν «καταλλήλου» ἐνημερώσεως περὶ τῶν συμβαινόντων εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τῶν κατ' ἴδιαν ἔταιρειῶν καὶ ὄχι εἰς ἄλλα ὀργανικώτερα καὶ φοβερώτερα ἀμορτήματα θεσμολογικοῦ χαρακτῆρος ἀναφερόμενα τόσον εἰς τὴν διάρθρωσιν τῶν χρηματοδοτουμένων ἐπιχειρήσεων ὅσον καὶ εἰς τὴν μεθοδολογίαν τῶν χρηματοδοτικῶν τῶν ἰδρυμάτων, ὡς εἶχεν ἀντιληφθῆ καὶ ὁ Κοραγάτης ἐπισημάνας εὐστόχως εἰς τὸν Γιούγκερμαν σωρεῖαν προβληματικῶν καταστάσεων, τὰς ὁποίας ἀσφαλῶς δὲν ἀγνοοῦν οὔτε δύνανται νὰ ἀγνοήσουν οἱ ἔχοντες διαρκεστέραν γνωριμίαν μετὰ τὰ πράγματα. Αὐτὸ πάντως δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ Κ. Τσουτρέλλη δὲν εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσα καὶ δὲν θὰ ἀπεδεικνύεται χρησιμωτάτη διὰ τοὺς σκοπούς, πού ἐπισημαίνει ὁ συγγραφεὺς. Καὶ εἰς τὰ πλαίσια τῆς μελετωμένης ἀναδιαρθρώσεως τοῦ χρηματοδοτικοῦ συστήματος, ἡ ὁποία ἀπὸ καιροῦ προωθεῖται, πιστεύομεν ὅτι θὰ ἔπρεπε σοβαρῶς νὰ ἐξετασθῆ καὶ ἀξιοποιηθῆ.

Δ. Μ.

R. J. Ball: «Inflation and the Theory of Money». The Minerva Series, No 12. London. G. Allen & Unwin. 1964, σελ. 313, σελίνα 40. (Χαρτόδετον σελ. 28).

Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Ἄλλεν καὶ Ἄγγουίν τοῦ Λονδίνου, ἔχει εἰδικευθῆ ἀπὸ ἑτῶν εἰς-τὴν ἑκδοσιν φοιτητικῶν ἐγχειριδίων, τὰ ὁποία ἤδη ἔχουν καθιερωθῆ διεθνῶς καὶ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς φοιτητὰς πολλῶν ξένων πανεπιστημίων. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, π.χ. τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Μπρούμαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Μακροοικονομική», χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν. Εἰς τὴν σειρὰν αὐτὴν ἐδημοσιεύθη τελευταίως ἡ μελέτη τοῦ ὕψηγοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μάντσεστερ, Μπῶλλ, με θέμα τὸν Πληθωρισμὸν καὶ τὴν Θεωρίαν τοῦ Χρήματος. Σύμφωνα μετὰ τὰ διδακτικὰ πρότυπα τῆς σειρᾶς αὐτῆς, ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει συστηματικὰ τὸ θέμα τοῦ πληθωρισμοῦ, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τῶν τιμῶν, τὸν μηχανισμόν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν, τὴν σχέσησιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἀποσπολήσεως καὶ τῶν τιμῶν. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο παρατίθεται μία σύντομος ἱστορικὴ ἀνσκόπησις ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς μέχρι τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Κέϋνς. Φυσικὰ, εἰδικὸν κεφάλαιον ἀφιερώνεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Κέϋνσιανῆς θεωρίας περὶ πληθωρισμοῦ, με διαχωρισμὸν τῶν δύο μορφῶν, δηλαδὴ πληθωρισμὸν κόστους καὶ πληθωρισμὸν ζητήσεως. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἐγχειριδίου τούτου ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει διαφόρους θεωρίας περὶ πληθωρισμοῦ. Εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον ἀναπτύσσεται ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἐπιχειρηματίου ὑπὸ τὸ καθεστὸς διακυμάνσεως τῶν τιμῶν, οἱ ἐπιπτώσεις τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ κιβύνου καὶ τῶν τεχνολογικῶν μεταβολῶν. Ἀκολουθοῦν ἡ ἀνάλυσις τῆς διαμορφώσεως τῶν ἀμοιβῶν τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ζητήσεως ἐργατικῶν χειρῶν ὑπὸ τὸ καθεστὸς πληθωρισμοῦ καὶ τὰ διάφορα συστήματα αὐτομάτων προσαρμογῶν τῶν ἀμοιβῶν πρὸς τὸν τιμάρθρον. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν βασικῶν σημείων τῆς θεωρίας τοῦ χρήματος ἀκολουθεῖ συστηματικὴ ἔκθεσις τῆς διαδικασίας τοῦ πληθωρισμοῦ καὶ τῶν διαφόρων ἐπιπτώσεων ἐπὶ τῆς οικονομικῆς ἰσορροπίας, ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς. Ἐξετάζονται ἐπίσης οἱ ποικίλοι βαθμοὶ πληθωρισμοῦ ἀπὸ τὰς πληθωρικὰς πιέσεις μέχρι τοῦ καλπάζοντος πληθωρισμοῦ. Ἐν κατακλείδι ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται μετὰ τὰ προβλήματα, τὰ ὁποία δημιουργεῖ ὁ πληθωρισμὸς διὰ τὸν φορέα τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς. Ἐνταῦθα συζητοῦνται τὰ θέματα τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς δημοσιονομικῆς καὶ νομισματικῆς πολιτικῆς ἔναντι τῶν πληθωρικῶν φαινομένων, τέλος δὲ ἐξετάζεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ πληθωρισμοῦ ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Πρόκειται ἀναμφισβητήτως περὶ ἀρτίας καὶ συστηματικῆς ἐργασίας εἰς τὸν σημαντικώτατον τοῦτον τομέα τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία πρέπει νὰ μελετηθῆ εὐρύτατα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν καὶ σπουδαστῶν.

Ν. Π. Κ.

British Council: «Economics; A select book list». Published by Longmans and Co, 1963.

Τὸ παρὸν φυλλάδιον ἐξ 60 σελίδων εἶναι εἰς ἐξαίρετος κατάλογος οικονομολογικῶν βιβλίων, δημοσιευμένων εἰς ἄγγλικὴν γλῶσσαν. Τὰ βιβλία εἶναι κατατεγμένα εἰς δέκα ἐννέα βασικὰς κατηγορίας. Εἰς τὸ τέλος παρατίθεται κατάλογος οικονομολογικῶν περιοδικῶν ἀγγλογλῶσσων ἐπίσης καὶ λεπτομερῆς εὔρητήριον κατὰ συγγραφεῖς. Ὁ κατάλογος οὗτος εἶναι χρησιμώτατος.

Σ. Κ. Π.

G. B u r e k : «Le Monde à l'heure des Calculateurs». Paris, 1968.

Ἡ εἰσβολὴ τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν σ' ὅλα τὰ πεδία τῆς δημοσίας δραστηριότητας, στὴ βιομηχανία, στὴν ἔθνικὴ ἄμυνα, τὴ διοίκηση τῶν ἐπιχειρήσεων, τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὶς συγκοινωνίες, οἱ κίνδυνοι τοῦ αὐτοματισμοῦ καὶ τὰ ὄριά του, ἡ θέση τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὴν εὐφυΐα τῆς μηχανῆς—ἀποτελοῦν προβλήματα, πού ἐκτείνονται ἀπὸ τὰ πιὸ πεζὰ θέματα ἕως τὶς πιὸ βαθεῖς φιλοσοφικὰς σκέψεις καὶ προοπτικὰς, καὶ πού τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ σύγγραμμα τὰ ἐξετάζει μὲ τὸν πιὸ συγκεκριμένο τρόπο, στηριζόμενο καὶ σὲ ἐνδιαφέρουσες στατιστικὰς ὑποθέσεις.

Πρέπει ἢ ὄχι νὰ υἱοθετήσουμε τὴν χρησιμοποίηση ὑπολογιστῶν ;

Ἡ ἐπιχείρησή μας θὰ μπορέσῃ νὰ ἐπιζήσῃ ἂν ἀπαρνηθῇ τὸν αὐτοματισμὸν στὴν παραγωγικὴ τῆς λειτουργία καὶ στὴν διοίκησίν της; Τέτοια εἶναι τὰ ἐρωτήματα πού θέτει τὸ βιβλίον σὲ μιὰ ἐποχῇ, πού οἱ ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογισταὶ εἰσχωροῦν βαθύτερα στὴ ζωὴ μας.

Γραμμένο ἀπὸ ἕναν εἰδικὸν δημοσιογράφον μὲ τὴν συνεργασία τῶν ἀρμοδιωτέρων συντακτῶν τῆς μεγάλης ἀμερικανικῆς οικονομικῆς ἐπιθεωρήσεως Fortune καὶ ὄχι ἀπὸ τεχνικούς, τὸ βιβλίον ἀνοίγει ὀρίζοντες στὸν ἀκατατόπιστο ἀναγνώστη, γιὰ τὸν ὅποιον κυρίως γράφηκε. Ἀπευθύνεται ἐπίσης στὸν τεχνικὸν πού σπανίως βρίσκει μιὰ τόσο ὀλοκληρωμένη σύνθεση τοῦ προβλήματος τῶν ὑπολογιστῶν καὶ εἰδικῶς σὲ ὅσους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν χρησιμοποίησίν τους, ἐπιχειρηματίες, βιομηχάνους, προγραμματιστὰς αὐτοματισμοῦ, μηχανικούς καὶ στελέχη ἐπιχειρήσεων.

Τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, εἶναι ὅτι χρησιμοποιεῖ τὸν κοινὸ νοῦ γιὰ νὰ καθορίσῃ τὴ στάση μας ἀπέναντι στοὺς ἠλεκτρονικοὺς ὑπολογιστὰς. Μολονότι στηρίζεται σὲ ἐπιστημονικὰ δεδομένα, ἀποφεύγει τὶς ἐξηζητημένους ἐπιστημονικὰς ἐξειδικεύσεις ἀκριβῶς γιὰτὶ ἐπιζητεῖ νὰ κατατοπίσῃ στὸ πρακτικὸν πεδίον.

A. I. N.

W. C h u r c h i l l : «A history of the English-speaking peoples», Vol. I-II, Casell, London.

Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Κάσσελ ἀνέλαβε τὴν εἰς μικρὰν τιμὴν ἔκδοσιν τῆς ὡς ἄνω ἱστορίας διὰ νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἐπι εὐρυτέραν διάδοσιν αὐτῆς. Ἡ προσπάθεια αὕτη εἶναι ἀξιόπαινος, ἐμπίπτει δὲ εἰς τὸ γενικώτερον πλαίσιον τῶν ἔργων τῶν ἀποβλεπόντων εἰς τὴν ἐκδημοκράτισιν τῶν ἐπιτεύξεων τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ πρῶτος τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ γέννησις τῆς Βρετανίας» ἐρευνᾷ τὴν βρετανικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῶν προρωμαϊκῶν ἀπαρχῶν τῆς μέχρι τοῦ τέλους τῆς φεουδαλικῆς περιόδου. Ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει τρία βιβλία. Τὸ πρῶτον ἐξετάζει τὴν ἰσλανδικὴν φυλὴν, τὸ δεύτερον τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἔθνους, τὸ τρίτον τὸ τέλος τῆς φεουδαλικῆς ἐποχῆς. Ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου ἴλιαν ἐνδιαφέρον κεφάλαιον εἶναι ἡ εἰσβολὴ τῶν Βίκινς, ἐκ δὲ τοῦ τρίτου ἡ Ζὰν Ντ' Ἀρκ. Ὁ δεύτερος τόμος τιτλοφορεῖται «Ὁ Νέος Κόσμος». Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησιν καὶ τελειώνει εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1688. Ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία βιβλία. Τὸ πρῶτον ἐξετάζει τὴν Ἀναγέννησιν καὶ Ἑρσηκευτικὴν Μεταρρυθμίσειν, τὸν δεύτερον τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, τὸ τρίτον τὴν Ἐπανόρθωσιν. Μεγά ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ περὶ ἐπαναστάσεως τοῦ 1688 κεφάλαιον, δι' οὗ περατοῦται τὸ βιβλίον τοῦτο. Τὸ ὅλον ἔργον ἀποτελεῖται ἀπὸ 4

τόμους. Ἀναμένεται ἡ ἔκδοσις τῶν ὑπολειπομένων δύο τόμων τῆς εὐθηνῆς ἐκδόσεως. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο περὶ Μεγάλῃς Βρετανίας ἔργον δὲν εἶναι σοφόν τι σύγγραμμα ἀκαδημαϊκοῦ μελετητοῦ. Εἶναι ἔργον ἐνὸς μεγάλου πολιτικοῦ, ἐνὸς ἥρωος, ὅστις πολλαπλῶς ὠκοδόμησε τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους του, ἐνὸς μεγάλου ἀντιπροσωπευτικοῦ τύπου τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας. Ὅταν κατὰ τὸ 1941 ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς Ρενὼ παρέδιδε τοὺς Παρισίους εἰς τοὺς Γερμανούς, διὰ τὴν περισσῶση τὰ μνημεῖα τῆς μεγαλοπόλεως, ὁ Τσώρτσιλ ἀπήντα ὅτι προτιμᾷ νὰ ἴδῃ στᾶκτην τὸ Λονδίον παρὰ λείαν τῶν Γερμανῶν. Ἡ ἀξία τοῦ ἔργου ἀνταντακλὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ συγγραφέως. **Σ.Κ.Π.**

C l e m e n e s J. : «Bank Lending». Ἔκδοσις Europa Publications Ltd. Λονδίον, 1963, σελ. 303.

Ὁ συγγραφεὺς εἶναι διεθνῶς γνωστὸς ἀπὸ τὸ βιβλίον του «Balance sheets and the Lending Banker». Τὸ ἔργον ἀπευθύνεται ὄχι μόνον εἰς τοὺς νέους τραπεζικούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς παλαιούς. Ὁ συγγραφεὺς—παλαιὸς πεπειραμένος ὑπάλληλος τῆς «Big Five»—ἀναλύει τὰς ἀρχὰς τοῦ δανεισμοῦ. Εἰδικώτερον, εἰς τὸ πρῶτον μέρος ἀναφέρονται οἱ γενικοὶ κανόνες ἐμπορικῆς καὶ λοιπῆς πίστεως ἀπὸ πλευρᾶς Τραπεζικῆς. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο, ἐκτίθενται καὶ τὰ περὶ τραπεζικῆς ὀργανώσεως ἀπὸ πιστωτικῆς πλευρᾶς. Τὸ δεύτερον μέρος ἀφιερῶνται εἰς τὰ δάνεια τῶν ὑποκαταστημάτων, τὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν πελατεῖαν, τὴν οἰκονομικὴν θέσιν καὶ τὴν λογιστικὴν. Εἰς τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος, ἀναλύεται ὁ ρόλος τοῦ κοινωνικοῦ παράγοντος εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς φορολογίας τῶν πιστώσεων. **Γ. Μ.**

W. B u s s e v o n C o l b e : «Die Planung der Betriebsgrösse». Ἔκδ. Dr. Th. Gabler, Β.σμπάντεν, 1964 σελ. 346. Τιμὴ χαρτόδετο 28,80, πανόδετο 31,60 μάρκα.

Τὸ μέγεθος τῆς ἐκμεταλλεύσεως, δηλαδὴ τὸ μέτρο τῆς συνολικῆς προσφορᾶς μιᾶς παραγωγικῆς μονάδος, ἀποτελεῖ κεντρικὸ πρόβλημα κατὰ τὴν ἵδρυση νέων ἢ τὴν διεύρυνση ὑπαρχουσῶν ἤδη ἐκμεταλλεύσεων. Ἡ λύση του, ὅπως μᾶς δείχνει ὁ συγγραφεὺς, ποὺ τὸ ἐξετάζει ἐδῶ κάτω ἀπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ μακροχρονίου σχεδιασμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων, παριστάνει ἓνα δυσκολώτατο μέλημα. Μιὰ πολὺπλοκὴ διαδικασία ρασιοναλιστικοῦ μακροχρονίου σχεδιασμοῦ μὲ τὸ σκοπὸ τῆς συλλήψεως ὀφίων τῶν καθοριστικῶν παραγόντων, ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν λήψεως τῆς ὀρθῆς ἀποφάσεως γένου ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἄν τὸ πρόβλημα στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία ἐντοπίζεται πρὸ πάντων στὸ ἐρώτημα τῆς ἐπιδράσεως διαφόρων μεγεθῶν τῆς ἐκμεταλλεύσεως πᾶνω στὸ κόστος παραγωγῆς ἢ πᾶνω στὴ συμπεριφορὰ τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ὅμως οἱ κατηγορίαι τοῦ κόστους δὲν προσδιορίζουν μονάχως τοὺς τὸ μέγεθος τῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἐδῶ συνεργοῦν ἐπίσης ἡ ἀναμενόμενη πρόσοδος καθὼς καὶ τὰ διαθέσιμα χρηματικὰ μέσα στὶς τρεῖς τοὺς διαστάσεις—ὅπως τὴς ὀνομάζει ὁ σ.—δηλαδὴ τῆς παραγωγικῆς δυναμικότητος ἢ ἀκριβέστερα τῆς ποσοτικῆς δυναμικότητος ἐκρῶν, τοῦ βάθους τῆς παραγωγῆς, δηλαδὴ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βαθμῶν παραγωγῆς καὶ τῆς ποικιλίας τῶν προϊόντων. Ἡ ἀπαγωγικὴ—λογικὴ—πειραματικὴ ἀνάλυση, ὅπως μᾶς προσφέρεται ἐδῶ, μᾶς δείχνει πράγματι τίς ἐξαρτήσεις ἀνάμεσα στὸ σκότος, στὴν ἀναμενόμενη πρόσοδο καὶ στὰ διαθέσιμα χρηματικὰ μέσα ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρὰ, καὶ τίς τρεῖς διαστάσεις τοῦ μεγέθους τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἐπειδὴ ὅλες οἱ ἐπιχειρηματικὲς ἀποφάσεις ἐμπεριέχουν πάντα τὸ στοιχεῖο τοῦ κινδύνου καθὼς καὶ τὸ στοιχεῖο τοῦ ἱρρασιοναλισμοῦ, συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος τῆς ἐπιρροῆς τοῦ παράγοντος τῆς ἀβεβαιότητος πᾶνω στὸ σχεδιασμὸ τοῦ μεγέθους τῶν ἐκμεταλλεύσεων.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ συμπεράσματα, ποὺ συνάγονται στὸ τρίτο καὶ τέταρτο κεφάλαιο. Ἀφοῦ ἐξετάζονται κατ' ἀρχὴν τὰ διάφορα εἴδη τῆς ἐξαρτήσεως

ανάμεσα στο κόστος και στην παραγωγική δυναμικότητα των επιχειρήσεων του ενός προϊόντος V υπό την υπόθεση της σταθερότητας των λοιπών διαστάσεων, (αργότερα αίρεται η υπόθεση της μονοπαραγωγής με ταυτόχρονη εισαγωγή της μεταβλητότητας των διαστάσεων του βάρους της παραγωγής και της ποικιλίας των προϊόντων) γίνεται προσπάθεια επαληθεύσεως των σχετικών υποθέσεων επί τη βάση ενός ανεπαρκούς, όπως ομολογείται, εμπειρικοστατιστικού υλικού, που δεν εμποδίζει όμως την εξαγωγή περισσότερο ή λιγώτερο αξιωματικών πορισμάτων. Σύμφωνα μ' αυτά διαψεύδεται η γενικά παραδεκτή υπόθεση της αναγκαστικής αύξησεως — μακροχρόνια — του κόστους κατά τεμάχιο πέραν ενός ώρισμένου βαθμού παραγωγικής δυναμικότητας. Συγκεκριμένα το κόστος αυτό έχει την τάση με αύξανόμενη παραγωγική δυναμικότητα να ελαττώνεται αρχικώς κι' έπειτα να παραμένει κατά κανόνα, σταθερό. Η παράσταση, λοιπόν, ενός άριστου μεγέθους των έκμεταλλεύσεων υπό την έννοια της ελαχιστοποίησης — μακροχρόνια — του κόστους κατά τεμάχιο — υπό τον όρο μιās ώρισμένης ποσότητας προϊόντων — πρέπει να έγκαταληφθή για τους περισσότερους κλάδους της Οικονομίας. Ωστόσο, μπορεί κανείς να διερωτηθῆ αν αυτά τα πορίσματα μπορούν να θεωρηθούν άτράνταχτα δεδομένης της ανεπαρκείας του εμπειρικοστατιστικού υλικού και της αδυναμίας διατηρήσεως των άλλων μεταβλητών ως σταθερών. Δηλαδή διερωτώμαι αν ο συγγραφεύς δεν θά έπρεπε να είχε επιδείξει μιὰ σχετική μικρή επίφυλαξη εδώ — αλλά και αναφορικά με άλλα αν και δευτερεύοντα συμπεράσματα — πράγμα π.χ. που κάνει όταν άρνείται σε άλλο σημείο την απόλυτητα της αρχής της μεγιστοποίησης του κέρδους. Αναντίρρητα το κύριο προσόν του βιβλίου έγκειται στη λογική — μαθηματική και μεθοδολογική άρτιότητα και συνέπεια της όλης συλλήψεως. Πράγματι, η επιχειρηματολογία του είναι άψογη, άκριβης και στέρεη. Άλλά ό,τι πείθει τον μαθηματικό λόγο, δεν είναι ανάγκη να δικαιώνη και την οικονομική πραγματικότητα.

Τα προβλήματα μās έκτιθενται τις περισσότερες φορές βερμπαλιστικά, αν και γίνεται χρήση μαθηματικών, αριθμητικών παραδειγμάτων και γραφικών παραστάσεων. Κάτι που κάνει ευκολώτερη την κατανόηση του κειμένου και της δύσκολης όλης, είναι το γεγονός, πώς η παραγωγή των μαθηματικών τύπων συνοψίζεται σ' ένα ξεχωριστό παράρτημα στο τέλος του βιβλίου. Παρά ταύτα η άνάγνωση του έργου του Καθηγητού του Πανεπιστημίου του Κιέλου — μιὰ άναμφίβολα, πολύτιμη συμβολή — άπαιτεί προσεκτική σπουδή, συγκέντρωση και προπαίδεια. Γι' αυτό και προορίζεται για τους προχωρημένους φοιτητές και τους οικονομολόγους.

Ν. Στυλιδιώτης

J. F i j a l k o w s k i: «Politologie und Soziologie». Έκδ. Westdeutscher Verlag Köln & Opladen 1965, σελ. 388. Τιμή πανόδετο 35 μάρκα.

Για τα 65 χρόνια του καθηγητού της πολιτικής έπιστήμης Όττο Στάμμερ συνένωσαν πολλοί συγγραφείς στον έκδοθέντα τόμο την έπιστημονική συμβολή τους για να τιμήσουν ένα φίλο και άκαδημαϊκό διδάσκαλο. Άλλά οι 24 διεθνώς γνωστοί πολιτικοί έπιστήμονες και κοινωνιολόγοι από την Εύρώπη και τη Βόρεια Άμερική, που άντιπροσωπεύονται στον τόμο, μās προσφέρουν ταυτόχρονα μιὰ ζωντανή μαρτυρία της πληθώρας των προβλημάτων, που άντιμετωπίζουν Πολιτική Έπιστήμη και Κοινωνιολογία.

Τό άντικείμενο της έπιστημονικής σκέψεως και δράσεως του τιμωμένου είναι μιὰ ιστορικά προσανατολισμένη πολιτική κοινωνιολογία. Κι' από αυτό άκριβώς τό άντικείμενο είναι παρμένες όλες οι συμβολές του βιβλίου. Διαίρονται ούσιαστικά και τυπικά σε τρεις ομάδες. Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνονται όλες εκείνες οι έργασίες, που πραγματεύονται μεθοδικά ζητήματα και κατηγορικά προβλήματα της Πολιτολογίας και Κοινωνιολογίας. Άπό τό πεδίο της πρώτης άξίζουν να ύπογραμμί-

σθούν οι εργασίες του R. Aron γύρω από την ταξινόμηση πολιτικῶν συστημάτων και τοῦ Lewis J. Edinger γύρω από τὴ σχέση ἀνάμεσα στὴν πολιτικὴ ἐπιστῆμη καὶ τὴν πολιτικὴ βιογραφία. Ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς Κοινωνιολογίας εἶναι ἀξιολογούμενες οἱ ἐργασίες τοῦ T. Adorno γύρω ἀπὸ τὴν προβληματικὴ τῆς κοινωνικοεπιστημονικῆς ἀντικειμενικότητος καὶ τῆς καθηγητρίας Renate Mayntz γύρω ἀπὸ τὸν ἰδεωδῆ τύπο τῆς γραφειοκρατίας τοῦ Max Weber. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ἡ συγγραφεὺς μας δίδει μιὰ γενικὴ ἀλλὰ σαφὴ εἰκόνα τῆς κοινωνιολογίας τῆς ὀργανώσεως.

Οἱ συμβολές τοῦ δευτέρου μέρους, II τὸν ἀριθμὸν, ἐντάσσονται κατω ἀπὸ τὸν τίτλο : «Κοινωνικὲς δομὲς καὶ πολιτικὴ δυναμικὴ». Ἄξιζει νὰ ἀναφερθοῦν ἰδιοιτερά ἡ συμβολὴ τοῦ O. K. Flechtheim γύρω ἀπὸ τὴν προσαρμοστικότητα τοῦ γερμανικοῦ ἡ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος σὲ κρίσιμες ἱστορικὰ ἐποχὲς τῆς γερμανικῆς ἱστορίας, ὅπως εἶναι τὰ χρόνια 1914, 1933 καὶ 1959, τοῦ G. Eisermann γύρω ἀπὸ τὴ δομὴ τῶν κοινωνικῶν τάξεων στὴ Γερμανία, τοῦ O. H. Von Der Gablentz γύρω ἀπὸ τὴν προβληματικὴ τῶν χριστιανοκοινωνικῶν κομμάτων, καθὼς καὶ τοῦ Stein Rokkan, ποὺ εἶναι μιὰ ἀνάλυση ἱστορικοκοινωνιολογικῆ τῶν συστημάτων τῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ ταυτόχρονα μιὰ περιγραφή ἐνὸς ὑποθετικοῦ μοντέλου.

Στὸ τρίτο μέρος, ποὺ περιλαμβάνει μονάχα δύο ἐργασίες, ἐρμηνεύονται δύο κλασσικοί : Ὁ H. J. Lieber ἐξετάζει τὴν Ἱστορία καὶ τὴν Κοινωνία, ὅπως τὶς εἶδε ὁ στοχασμὸς τοῦ φιλοσόφου W. Dilthey καὶ ὁ J. Winckelmann τὸ κοινωνιολογικὸ ἔργο τοῦ Μάξ Βεμπερ.

Καὶ οἱ 24 συμβολές τῶν ἰσαριθμῶν συγγραφέων—καθηγητῶν, πέρα ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀξία καὶ τὴν ἐπικαιρότητα τῶν προβλημάτων τῆς Πολιτικῆς Ἐπιστῆμης καὶ τῆς Κοινωνιολογίας, ὑποβοηθοῦν σθετικὰ στὸ νὰ παραμῆνῃ ἡ συζήτηση στὶς κοινωνικὲς ἐπιστῆμες ὄχι μόνον ἀνοικτῇ, ἀλλὰ καὶ ζωντανῇ.

Κ. Στυλιδιώτης

«Taschenbuch für Studierende der Wirtschaftswissenschaften». Betriebs Wirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler. Wiesbaden, 1965, σελ. 340, τιμὴ 6,80 μάρκα.

Τὸ μικρὸ βιβλιαράκι δὲν ἔχει καμμιά ἄλλη φιλοδοξία ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἕνας πολύτιμος ὁδηγὸς γιὰ ὅλους ἐκείνους τοὺς φοιτητὲς, ποὺ σπουδάζουν τὶς οἰκονομικὲς ἐπιστῆμες στὰ Γερμανικὰ Πανεπιστήμια, εἴτε εἶναι Γερμανοί, εἴτε εἶναι ξένοι. Ἀπὸ αὐτὸ βλέπει κανεὶς ποῦ μπορεῖ νὰ σπουδάσῃ οἰκονομικὲς ἐπιστῆμες, πῶς νὰ τὶς σπουδάσῃ, ποιοὶ καθηγητὲς καὶ τί διδάσκουν στὰ Πανεπιστήμια, τί ἀσκήσεις καὶ σεμινάρια ἀπαιτοῦνται στὸ καθένα, τι προϋποθέσεις πρέπει κανεὶς νὰ ἐκπληρώσῃ γιὰ νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ ἡ προσέλευση στὶς διπλωματικὲς ἐξετάσεις, πῶς νὰ τὶς κάνει καὶ πότε, σὲ ποιά μαθήματα συνίστανται, πόσο διαρκοῦνε, τί διαφορὲς ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὰ διάφορα πανεπιστήμια προκειμένου γιὰ τὴ σπουδὴ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν κλπ. Σημαντικὴ ἀξία κατέχει τὸ βιβλιαράκι τῆς σέπης γιὰ ἐκείνους, ποὺ προτίθεται νὰ ἀρχίσῃ τὶς σπουδὲς του καὶ θέλει νὰ προσανατολισθῇ γιὰ ὅλα τούτα τὰ πράγματα καὶ νὰ προβῇ σὲ σύγκριση τῶν διαφόρων Πανεπιστημίων, στὰ ὁποία διδάσκονται οἱ οἰκονομικὲς ἐπιστῆμες. Στὴν ἀρχὴ ὁ καθηγητὴς Γκούτενμπεργκ ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τοῦ ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρα τῆς Οἰκονομικῆς τῶν ἐκμεταλλεύσεων, ὁ καθ. Ζάουερμανν μᾶς λέει καθαρὰ πῶς νὰ σπουδάσουμε τὶς οἰκονομικὲς ἐπιστῆμες, ὁ καθ. Μύνστερμανν μᾶς δίδει συμβουλὲς σχετικὰ μὲ τὴν κατάρτιση τῶν διπλωματικῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν διδακτορικῶν διατριβῶν, ὁ καθ. Βούσσε φὸν Κόλμπε μᾶς δίνει εἰκόνα τῆς συνεργασίας τοῦ φοιτητῆ στὸ πλαίσιο ἀσκήσεων καὶ σεμιναρίων, ὁ Δρ. Λέφελχολτς μᾶς δείχνει τὸν τρόπο νὰ βρισκοῦμε τοὺς σχετικούς τίτλους τῆς βιβλιογραφίας γιὰ τὴν συγγραφή τῶν διπλωματικῶν καὶ διδακτορικῶν ἐργασιῶν.

Τὸ βιβλιαράκι ἐκπληρώνει τὸν προορισμὸ του μὲ τὸν καλύτερο τρόπο.

Κ. Στυλιδιώτης

W. Hennig: «Betriebswirtschaftslehre der Industriellen Erzeugung». Έκδοσις Betriebsw. Verlag Dr. Th. Gabler. Βιολμπάντεν, 1965, σελ. 140. Τιμή 13.70 μάρκα, 4η έκδοσις.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐκμεταλλεύσεων στὸ Πολυτεχνεῖο τοῦ Ἀνοβέρου ἔγραψε τὸ παραπάνω βιβλίον, τὸ ὁποῖον βασιζέται στὴν τρίτη ἔκδοσις τῆς «Οἰκονομικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Παραγωγῆς», γιὰ τὴ γνωστὴ σειρὰ «Οἱ Οἰκονομικὲς Ἐπιστῆμες». Ἡ καινούργια βελτιωμένη ἔκδοσις προδίδει τὴν ἄριστα τεχνικὴ κατάρτιση τοῦ σ. πού εἶναι ἑκτός ἀπὸ Οἰκονομολόγος καὶ Μηχανικός. Αὐτὴ εἶναι, πού τὸν βοηθάει πολὺ στὸ νὰ μᾶς περιγράψῃ γλαφυρὰ τὰ τεχνικὰ προβλήματα τῆς παραγωγῆς, χωρὶς ν' ἄγνοῃ οὔτε στιγμὴ τὴν οἰκονομικὴ τους πλευρὰ. Ὁ συνταγισμὸς αὐτὸς προδίδει στὴν παρούσα ἔργασια μιὰ σπάνια ἀντικειμενικότητα καὶ πρακτικὴ ἀξία. Ὅμως, τὸ βιβλίον δὲν παύει νὰ παρουσιάζῃ ἔνδιαφέρον καὶ γιὰ τὸν σπουδαστὴ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, τοῦ ὁποῖου οἱ τεχνικὲς γνώσεις, σὲ σύγκριση μὲ τὶς οἰκονομολογικὲς τῶν τεχνικῶν, εἶναι ἀτυχῶς πολὺ φτωχῆς, ἂν δὲν τοῦ λείπουν κιόλας ἔντες λῶς. Τεχνικὴ καὶ οἰκονομία συναντῶνται σὲ πολλὰ πεδία καὶ τὰ κοινὰ σημεῖα τουπρέπει—τουλάχιστον στὶς γενικὲς γραμμὲς—νὰ γνωρίζουν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ οἰκονομικὰ θέματα μιᾶς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐνα πρόσθετο προσόν τοῦ ἔργου, εἶναι πῶς τὰ συζητούμενα προβλήματα δὲν ἀφοροῦν μιὰ ὀρισμένη βιομηχανία ἢ ἕνα ὀρισμένο βιομηχανικὸ κλάδο, μὰ ὀλόκληρῃ τῇ βιομηχανίᾳ. Καὶ ἰσχύουν ἐπὶ πλέον γιὰ ὅλες τὶς ἐπιχειρήσεις, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ μέγεθός τους, ἐφόσον ὁ σκοπὸς τους εἶναι ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἀνακύπτει, φυσικὰ, καὶ μιὰ δυσχέρεια γιὰ τὸν ἀναγνώστη. Θὰ πρέπει νὰ βρῆ ὁ ἴδιος ἐκεῖνο, πού τοῦ χρειάζεται γιὰ τὴν εἰδικὴ περίπτωση, πού ἀντιμετωπίζει.

Τὸ βιβλίον χωρίζεται σὲ δυὸ μεγάλα τμήματα, πού τιτλοφοροῦνται : Διαμόρφωση τῶν προϋόντων καὶ Διαμόρφωση τῆς παραγωγῆς. Τὸ πρῶτον ὑποδιαιρεῖται σ' ἕνα γενικὸ καὶ σ' ἕνα εἰδικὸ μέρος. Σὲ κάθε τμήμα γίνεται πρῶτα πραγμάτευση τῶν βασικῶν ζητημάτων καὶ ἔπειτα ἐξετάζονται ἡ διαδικασία τῆς ἐργασίας καὶ ἡ κατανομὴ τῆς ἐργασίας. Ὁ σ. θέτει σὰν ἀνώτατον σκοπὸ, κατὰ τὴν ἐξέταση ὄλων τῶν θεμάτων, τὴν ἐπίτευξη τοῦ μεγαλύτερου βαθμοῦ οἰκονομικότητος. Τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀκριβῶς ἐξυπηρετεῖ ὁ σχεδιασμὸς καὶ ἡ ἔποπτεία τοῦ σταθεροῦ καὶ ἀναλογικοῦ κόστους. Γι' αὐτὸ καὶ διασκορπίζονται σχεδὸν παντοῦ σχετικὲς σκέψεις. Ἡ πληθώρα τοῦ κατὰ πρῶτον λόγον πρακτικοῦ ὕλικου, ἡ παραστατικότητα καὶ ἡ συστηματικότητα τῆς ἐκθέσεως, οἱ πολλὲς διευκρινίσεις καὶ συγκεκριμενοποιήσεις ὑπὸ μορφή μαθηματικῶν βοηθητικῶν μέσων, συγκροτοῦν ἕνα πραγματικὸ ὁδηγὸ γιὰ τὴν Πράξη, καὶ εἶναι σὲ θέση νὰ ὠφελῆσθαι ὅλους ἐκείνους, πού ζητοῦν λύσεις γιὰ συγκεκριμένα προβλήματα στὶς βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις, ἀναφορικὰ μὲ τὴν παραγωγή καὶ τὴν διαδικασία τῆς. Τὸ βιβλίον προορίζεται, ὁμῶς, ἔξ ἴσου καὶ γιὰ σπουδαστικὸς σκοποῦς. Ἀλλὰ ἔθετε μερικὲς ἀξιώσεις στὴ στοχαστικὴ ἱκανότητα τοῦ ἀναγνώστη καὶ γι' αὐτὸ προϋποθέτει ὀρισμένες γνώσεις ἢ σχετικὴ πείρα.

Κ. Στυλιδιώτης

«Entwicklungsförderung der Pedagogische» Beitrag. Köln und Opladen, σελ. 140, τιμὴ 2,50 μάρκα.

Τὸ πρόβλημα «ὑποανάπτυκτες χώρες», πολὺπτυχο σὰν διεθνὲς σύνολο καὶ ἰδιομορφο σὰν ἔθνικὸ μέρος, εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα τῆς ἐποχῆς μας. Ὁχι μόνον ἡ ἀνθρώπινη πλευρὰ του σὲ μιὰ πολιτισμένη καὶ τεχνικὰ ἐξελιγμένη κοινωνία, ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτικὴ, κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἀκόμα σημασία του τὸ κάνουν παγκόσμιο καὶ καθολικόν. Ἡ μοῖρα τῶν ὑπὸ ἀνάπτυξιν χωρῶν εἶναι καὶ ἡ μοῖρα τῶν ἀνεπτυγμένων καὶ ἀντίθετα. Ἀποτελεῖ δὲ ἕνα συστατικὸ στοιχεῖο τῆς νέας φάσεως τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, πού γίνεται ὅσο πάει καὶ πιδὸ οἰκουμηνικῆ.

Αυτό το δύσκολο θέμα προσπαθεί να φωτίσει ή συμβολή μιās μηνιαίας αξιόλογης μηνιαίας εκδόσεως, που φέρνει τόν τίτλο «'Ανοικτός Κόσμος» και φροντίζεται από τόν σύλλογο καλλιιεργείας τής οικονομικοπολιτικής και κοινωνικοπολιτικής μορφώσεως, σέ συνεργασία με τήν γερμανική οικονομικοπολιτική εταιρεία. Τό παραπάνω τεύχος άφιερώνει τις στήλες του στην παιδαγωγική πλευρά τής ένισχύσεως τών έξελισσομένων χωρών. 16 συγγραφείς συνεργάζονται σ' αυτό, ό καθένας σύμφωνα με τήν ειδικότητά του και τήν ιδιοτυπία τών θεμάτων. Προλογίζοντάς το ό G. Gather γράφει ότι ένα τέταρτο του πληθυσμού τής Δ. Γερμανίας, από 16 χρόνων και πάνω, δέν έχει ιδέα τής ύπάρξεως του προβλήματος τών αναπτυσσομένων περιοχών του κόσμου, ούτε κι' έχει άκούσει, πώς ή γερμανική κυβέρνηση βοηθάει οικονομικά τις χώρες, ένώ τό ήμισυ του πληθυσμού είναι κάπως πληροφορημένο, χωρίς όμως να είναι σέ θέση να συλλάβη τήν πραγματική σημασία του ζητήματος. 'Ο συγγραφεύς προσθέτει, ότι επί τέλους πρέπει να γίνη κοινή συνείδησις ή τεράστια ευθύνη, που βαρύνει τά γερμανικά εκπαιδευτικά ιδρύματα σχετικά με τή φροντίδα και τή βοήθεια τών σπουδαστών και τών ειδικευμένων πρακτικό, που προέρχονται από τό αναπτυσσόμενο μέρος του κόσμου, ένώ παράπλευρα καλεϊ δλους τούς άρμόδιους παράγοντες να διαφωτίσουν τό λαό. Τήν έκπληρωση αυτού του τελευταίου καθήκοντος ονομάζει ένα μέρος ολοκληρώσεως του εκπαιδευτικού έργου στην ίδια τήν Γερμανία. 'Από τις άλλες συνεργασίες ξεχωρίζουν 5 ή 6. Μεταξύ αυτών ιδιαίτερη θέση κατέχει ή εργασία του κ. R. Barkerley «'Η άγγλική συμβολή στο θέμα τής παιδαγωγικής τής ανάπτυξεως» όπως και τό έκτενές, άτλογραμμένο και βαθυστόχαστο άρθρο του Η. Tulat. «'Η εικόνά τής 'Αφρικής είναι σφαλερή». Στο ίδιο ύψηλό επίπεδο κινείται και ή συμβολή του W. Hug με τόν τίτλο «Γύρω άπ' τήν εκπαιδευτική ευθύνη τών σχολείων», καθώς και ή πλατειά συνεργασία του Η. Krieger «Στοχασμοί σχολικο-παιδαγωγικής φύσεως αναφορικά με τό θέμα τής βοήθειας ανάπτυξεως».

Σχεδόν όλοι οι συγγραφείς, φανερά ή σιωπηρά, προσπαθούν να μάς πείσουν, πώς ή Εύρώπη δέν είναι πιά τό κέντρο του κόσμου, πώς ή μοίρα της είναι συνυφασμένη με τή μοίρα τών καθυστερημένων περιοχών τής γής, που ζητούν να ξεανθρωπισθούν και να έκπολιτισθούν, και πώς έφτασε επί τέλους ή ώρα να ξεπεράσουμε τόν επικίνδυνο μύθο του δυτικού άνθρώπου και τής «'Εσπερίας» του. 'Η διαφωτιστική άποστολή του έργου, ή οικουμενική, άνθρωπιστική και χωρίς προκατάληψη κοσμοθεωρία του, μακριά από κάθε ύπεροπτικό κι' άνόητο δογματισμό, μα κοντά στη φλεγόμενη ζώνη τής σημερινής πραγματικότητας, άποτελεί μ' άπό τις πιό έπαινετές και σπάνιες εργασίες του είδους αυτού.

K. Σ.

Alasdair I. MacBean: «Export instability and economic development».

'Εκδόσεις Allen and Unwin, σελ. 363, τιμή 45 σελλίνια.

'Επηρεάζει άρνητικά τις προσπάθειες οικονομικής άνόδου τών καθυστερημένων χωρών τό γεγονός, ότι οι έξαγωγές των παρουσιάζουν μεγάλες διακυμάνσεις, επειδή κατά βάση άποτελούνται από προϊόντα τής πρωτογενούς παραγωγής. 'Η όρθοδοξη οικονομολογική σκέψη λέει ναί και γι' αυτό σέ διεθνές επίπεδο πολλές φορές έχουν αναληφθή διάφορες πρωτοβουλίες, με στόχο τήν σταθεροποίηση του έμπορικού Ισοζυγίου τών ύπαναπτύκτων χωρών. 'Ο καθηγητής Mac Bean αντίθετα φρονεί. ότι ή όρθοδοξία σφάλει έχοντας δεχθή άξιωματικά ώρισμένες προτάσεις, τών όποιων τό κύρος δέν άππειράθη να έλέγη με έμπειρική έρευνα. Διότι από τις έμπειρικές έρευνες, που δεξήγαγε ό ίδιος σέ κλίμακα Ικανή να προφυλάξη από μονομέρειες, προκύπτει ότι οι ύπανάπτυκτες χώρες δέν είναι δέσμιες τής πορείας τών έξαγωγών των και συνεπώς, άποτελεί λάθος να άναζητούνται σιό έμπορκό Ισοζύγιο τά αίτια δυσμενών έξελίξεων, οι όποιες όταν παρουσιάζονται έχουν βαθύτερες και όργανικότερες ρίζες.

H. Myint: «The Economics of the Developing Countries», Hutekinson, σελ. 192

‘Από τὸ τέλος τοῦ δευτέρου πολέμου, ἡ φτώχεια τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν ἔγινε τὸ κεντρικὸ θέμα τῆς οικονομικῆς σκέψης. Οἱ αἰτίες τῆς ὑπαναπτύξεως καὶ τὰ μέσα τῆς θεραπείας τῆς βρίσκονται σκορπισμένα σὲ πολλές δεκάδες βιβλίων καὶ φυλακιδίων. Ἐπὶ πλέον διάφοροι οικονομολόγοι περιφέρονται στὶς ὑπανάπτυκτες χώρες, συμβουλευόντας, διευθύνοντας, συντάσσοντας ἢ διορθώνοντας προγράμματα ἀναπτύξεως.

Τόση μεγάλη δραστηριότητα χρειάζεται σ’ ὁποιαδήποτε περίπτωσι μιὰ κρατικὴ ἐξέταση. Ἡ ἀνάγκη αὕτη γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερη γιατί ὑπάρχει ἡ ἀπροσδιόριστη ὑπόψια ὅτι κάτι δὲν πάει καλά τόσο μὲ τὴ θεωρία, ὅσο καὶ μὲ τὴν πρακτικὴ τῆς ἀναπτύξεως ἢ καὶ μὲ τὴ βοήθεια ποὺ δίδεται στὶς ὑπανάπτυκτες χώρες.

Τὸ σχετικὰ σύντομο βιβλίον τοῦ κ. Myint εἶναι ἕνα πρότυπο ἀναλύσεως, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν σαφήνεια καὶ τὴν ἔλλειψη προκαταλήψεως, γιὰ τὴ σχέση ποὺ ἔχουμε μὲ τὴν πραγματικότητα οἱ κυριότερες θεωρίες τῶν τελευταίων 15 ἐτῶν στὸ θέμα τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὰ κοινὰ σημεῖα τῶν θεωρῶν οὐτῶν καὶ μὲ καθαρότητα καὶ σαφήνεια ὑποδεικνύει τοὺς περιορισμοὺς τῶν καὶ τὸ βαθμὸ μὲχρι τοῦ ὁποίου μποροῦν στὴν πραγματικότητα νὰ ἀποβοῦν ἐμπόδια στὴν ἀνάπτυξη. Τὰ κυριώτερα σημεῖα ποὺ ὑποδεικνύει ἀφοροῦν τοὺς ἀδιαφοροποιήτους «κεφαλαιακοὺς συντελεστές», τὴν ἰδέα τῆς «λανθάνουσας ὑποαπασχόλησης», ὀρισμένες ἐκδοχὲς τῆς ἰδέας τῆς «λόρροης ἀνάπτυξης», τὴν τάση νὰ ὑποτιμᾶται ἡ σημασία τῶν ἐξαγωγῶν πρωτογενῶν προϊόντων σὰν μέσων τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοὺς περιορισμοὺς τῆς πολιτικῆς ἔλλειμματικοῦ πληθωρισμοῦ. Μερικὲς ἀπ’ αὐτὲς τὶς ἰδέες ἔχουν κίβλας ξεφτίσει στὴν πράξη, ἀλλὰ ἡ ἐκκαθάριση ποὺ πραγματοποιεῖ ὁ κ. Myint θὰ βοηθήσῃ ἀναμφισβήτητα στὴν ἐμφάνιση μιᾶς καλύτερης διατυπώσεως τῆς θεωρίας.

Ὁ τόνος τοῦ βιβλίου εἶναι κριτικός, ἀλλὰ ἡ βασικὴ του χρησιμότητα βρίσκειται στὶς προτάσεις του γιὰ μιὰ πιὸ ἰσορροπημένη καὶ ρεαλιστικὴ πολιτικὴ. Ἐνα θέμα ποὺ κυριαρχεῖ σ’ ὅλοκληρο τὸ βιβλίον, εἶναι ὅτι οἱ ὑπανάπτυκτες χώρες—ποὺ κάθε μιὰ τους πρέπει νὰ τὴν μεταχειριζόμαστε σὰν εἰδικὴ περίπτωση—δὲν μποροῦν νὰ ἀποφύγουν τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιλογῆς μὲ κριτήρια καθαρὰ οικονομικά. Εἴτε μὲ ξένη βοήθεια, εἴτε χωρὶς αὕτην, ὁ πλουτοπαραγωγικὸς τους πηγὲς εἶναι σπάνιος καὶ ἡ δικαιολόγησις ὁποιοδήποτε εἰδους παραγματοποιήσεως πρέπει νὰ βασιζέται στὸ γεγονός ὅτι καταλήγει στὴν πιὸ παραγωγικὴ χρῆσι τῶν διαθέσιμων πόρων. Δὲν ἔχει καμμιά ἀξία νὰ καταστρώσουμε προγράμματα, ποὺ βασιζονται στὴν ὑπόθεσι τῆς ἀπεριόριστης διαθέσιμης φθinhῆς ἐργασίας, ὅταν ἡ πραγματικὴ ἀνάγκη εἶναι γιὰ εἰδικευμένη ἐργασία ποὺ εἶναι πολὺ σπάνια.

Εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ χρησιμοποιοῦμε κατὰ τέτοιον τρόπο τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς μας πόρους, ὥστε νὰ δημιουργοῦμε τελικὰ ἡμιμαθεῖς νέους μὲ μεγάλες φιλοδοξίες καὶ μικρὴ εἰδίκευση. Ἄντι νὰ συγκεντρώνουμε τὴν προσπάθειά μας στὴ δημιουργία μιᾶς ομάδας ἱκανῶν διοικητικῶν στελεχῶν. Μπορεῖ νὰ εἶναι τέλεια σπατάλη ἡ ἀνάληψη ἐνὸς προγράμματος γρήγορης βιομηχανικῆς ἀνάπτυξης χωρὶς τὴν ὑπαρξὴ ἐπιχειρηματιῶν (ἰδιωτῶν ἢ τοῦ Δημοσίου), ποὺ θὰ μποροῦν νὰ διοικήσουν τὶς καινούργιες ἐπιχειρήσεις. Σήμερα, μπορούμε νὰ ποῦμε, πῶς σὲ ὀρισμένες χώρες ἕνα, ὄχι μοναδικό, ἐμπόδιο ἀναπτύξεως εἶναι ἡ ὑπαρξὴ βιομηχανίων, ποὺ ἐργάζονται κατὰ τὸ ἕνα τρίτο τῆς δυναμικότητάς των. Μερικὲς ἀπ’ αὐτὲς τὶς βιομηχανίες ἔχουν τὶς ρίζες τους ὄχι μόνο σὲ ἔθνικιστικὲς φιλοδοξίες ἀλλὰ καὶ σὲ λανθασμένες θεωρίες.

Ἄλλὰ τόσο ἄμεσα ὅσο καὶ ἔμμεσα, ἡ ἐκκλιση τοῦ κ. Myint γιὰ σωστὲς προτεραιότητες καταλήγει στὸ νὰ τονίσῃ τὴ θέση τῆς γεωργίας στὰ προγράμματα ἀναπτύξεως. Ὁ ρυθμὸς μὲ τὸν ὁποῖο αὐξάνονται τὰ εἰσοδήματα τῶν χωρῶν αὐτῶν ἀπὸ ἐξαγωγὰς τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς παρουσιάζει σημεῖα κάμψεως ἐξ αἰτίας τῆς ὑποτιμῆσεως τῶν ἀγροτικῶν ἐξαγωγῶν καὶ λόγω τῶν περιορισμένων δυνατοτήτων ποὺ

παρουσιάζει ή παραγωγή για έξαγωγή, επί πλέον εκείνου που πρέπει να παράγη για αὐτοσυντήρησή του σέ τρόφιμα ὁ αγρότης. Οὐτε τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὴν έξαγωγή οὐτε ή προσφορά τροφίμων θὰ αὐξηθοῦν, ἂν δὲν δοθῆ ή ἀπόλυτη προτεραιότης στὸν ἔκσυγχρονισμό τῶν αγροτικῶν καλλιιεργειῶν. Μιά τέτοια προσπάθεια δὲν ἔχει τὴν ἔλξη τῆς προσπάθειας για τὴν ἐγκατάσταση ἐργοστασίων. Μόνον ὅταν ή θεωρία, ή πράξη καὶ οἱ πολιτικές φιλοδοξίες συμφωνήσουν να τοποθετήσουν τὸν ἔκσυγχρονισμό τῶν αγροτικῶν καλλιιεργειῶν στὸ κέντρο (ἀλλὰ ποτὲ στὴν οὐρά) τῆς διαδικασίας τῆς ἀναπτύξεως, θὰ μπορέση να σταματήση αὐτή ή συνεχῶς διαδιδομένη ἀπογοήτευση ἀπὸ τὸ βραδύ ρυθμὸ ἀναπτύξεως τῶν φτωχῶν χωρῶν.

Ἡ ἀνάλυση τοῦ κ. Myint εἶναι ἐπίκαιρη καὶ ἀποτελεῖ καὶ μιὰ διατύπωση τῆς δουλειᾶς του σὰν ὄφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης πάνω στὰ προβλήματα τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν.

«E c o n o m i s t»

Ἔκδοσις N o m o s — V e r l a g s g e s e l l s c h a f t: «Planung I. Recht und Politik der Planung in Wirtschaft und Gesellschaft». Baden-Baden, 1965, σελ. 424, τιμὴ 25 μάρκα.

Ὁ προγραμματισμὸς δὲν εἶναι μονάχα ἓνα μεγάλο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλὰ κι' ἓνα ἀμφισβητούμενο φαινόμενο. Τείνει μάλιστα να ἀποβῆ τὸ μεγάλο κλειδί τοῦ μέλλοντός μας. Πραγματικά με τὸν προγραμματισμὸ τὸ μέλλον καθίσταται μιὰ βασική διάσταση τοῦ παρόντος. Ἡ θεμελιακή του σημασία δὲν ἀποκαλύπτεται μονάχα στὸ γεγονός, πῶς ἀναπτύσσει καὶ δεσμεύει δυνάμεις μεγάλης ἐκτάσεως σ' ὄλα τὰ πεδία καὶ σ' ὄλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ στὸ γεγονός πῶς διευρύνει τοὺς ἐναλλακτικούς τρόπους τῆς δράσεως στὸν δημόσιο καὶ στὸν ἰδιωτικὸ τομέα, κι' ἔτσι μεγεθύνει τὸν χῶρο τῆς ἐλευθερίας μας.

Ὁ προγραμματισμὸς, που ὀρίζεται ἐδῶ σὰν τὸ συστηματικὸ διάγραμμα μιᾶς ὀρθολογικῆς τάξεως πάνω στὴ βάση τῆς ἐπιστήμης, ἀγκαλιάζει με ὀλοένα μεγαλύτερο ρυθμὸ ὄλα τὰ πεδία τῆς ζωῆς. Δὲν προγραμματίζεται μονάχα ή οἰκονομία, ἀλλὰ καὶ ὁ χῶρος, ή κοινωνία, ή ἐπιχείρηση, ή ἐξωτερική πολιτική, ή ἄμυνα. Τὰ διάφορα εἶδη τοῦ προγράμματος δὲν εἶναι πιά δυνατόν να θεωρηθοῦν καὶ να κατανοηθοῦν ἀπὸ πολλοὺς κοινὰ χαρακτηριστικά, που πρέπει να ἐξηγηθοῦν καὶ να κατανοηθοῦν ἀπὸ πολιτική, οἰκονομική καὶ νομική ἄποψη. Ἐπί πλέον ή ὄλη θεώρηση πρέπει να γίνῃ ἐπὶ διεθνῶς συγκριτικῆς βάσεως.

Αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸ πρόκειται να ἐξυπηρετήση μιὰ σειρά τῶμων, ἀφιερωμένων στὸν προγραμματισμὸ, ἀπὸ τὴν ὀποία ἐξεδόθη ὁ πῶτος. Ὁ ἐκδότης τῆς Καθηγητῆς J. H. Kaiser τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Φράϊμπουργκ, κατῶρθωσε να ἐξασφαλίσῃ τὴ συνεργασία ὀνομαστῶν καθηγητῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν κλάδων. Πράγματι, οἱ συγγραφεῖς τῶν πραγματειῶν τοῦ τόμου εἶναι διακεκριμένοι διδάσκαλοι τοῦ Δημοσίου Δικαίου, τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, τῆς Ἰδιωτικῆς, Οἰκονομικῆς καὶ τοῦ Δημοσίου Δικαίου, τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, τῆς Ἑλβετίας καὶ τὴν Ἀμερική. Ἐκθέτουν ἐδῶ τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν τους, που ξεπῆδησαν εἴτε ἀπὸ παραδόσεις εἴτε ἀπὸ ἐπιστημονικά συνέδρια, προσπαθώντας να φωτίσουν τὸ φαινόμενο τοῦ προγραμματισμοῦ ἀπὸ τὴν ὀπτική γωνία διαφόρων ἐπιστημονικῶν κλάδων. Εἶναι ἀδύνατο να ἀξιολογηθοῦν ξεχωριστὰ οἱ πραγματείες. Τὸ κοινὸ τους προτέρημα ἔγκειται στὴν συστηματικότητα, τὴν ὀρθολογικότητα καὶ τὴν ἐπιστημονικότητα. Συστηματικότης, ὀρθολογισμὸς κι' ἐπιστήμη—ή τυπική τριάδα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς—ἐνίσχυσαν στὸν μέσῳ τοῦ προγραμματισμοῦ καὶ κατέστησαν δυνατὴ τὴ δημιουργία μέσων καὶ μεθόδων, προγραμματισμοῦ, που ἐκλεπτόνονται ὀλοένα καὶ περισσότερο. Τὰ τρία αὐτὰ στοιχεῖα συγκαταλέγονται στοὺς ἐποικοδομητικούς παράγοντες κάθε εἶδους προγραμματισμοῦ

—κι' ἐδῶ σιὰ καλύτερα πρότεράματα ἐνὸς βιβλίου γύρω ἀπὸ τὸν προγραμματισμό. Ὀλόκληρη ἡ ὑπὸ ἔκδοσιν σειρά—ἀνὴ κρίνη κανεῖς ἀπὸ τὸν παρακείμενον πρῶτον τόμον—θα ἀποβῆ ἔτσι ἓνα σημαντικό μέρος αὐτοῦ, πού ἐπιδικεῖ ὁ προγραμματισμός : τὴν χρησιμοποίησιν τῶν γνώσεων ὅλων τῶν Ἐπιστημῶν, πού ἀντιπροσωπεύονται ἐδῶ, γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς καλύτερης καὶ δικαιοτέρας τάξεως ζωῆς.

Κ. Στυλιδιώτης

C h. P a n a g o s : «Le Pirée» (Étude économique et historique depuis les temps les plus anciens jusqu' à la fin de l' Empire Romain). Athènes, 1968, pages 280.

Μὲ τὸν τίτλον αὐτὸν ἐξεδόθη καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν τὸ βιβλίον τοῦ κ. Χρήστου Πανάγου «Ὁ Πειραιεύς», τὸ ὁποῖον παλαιότερον εἶχε κυκλοφορήσει εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ἡ γαλλικὴ μετάφρασις ἀνήκει εἰς τὸν κ. Ἀντρέ Ζερσρντά, τὸ προλογίζει δὲ ὁ Γάλλος διευθυντὴς τῆς Σορβόννης καὶ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν κ. Ἀντρέ Μιραμτέλ. Τί εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά τοῦ ἔργου ; Νοερὸν ταξίδιον εἰς τὸ παρελθόν, λεπτομερῆς ἀνάλυσις τῶν ἱστορικῶν καὶ οἰκονομικῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα, ἀνά τοὺς αἰῶνας, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Πειραιῶς εἰς ἓν ἐκ τῶν πρώτων λιμένων τῆς Μεσογείου, ἀλλὰ καὶ ἀναπόλησις τῆς δόξης καὶ τῶν δραματικῶν στιγμῶν, πού ἔζησε κατὰ τὴν μακροαῖωνα ἱστορίαν τοῦ Πειραιεύς. Ὅλα αὐτά, συνθέτουν ἓνα καθαρὸς ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα, διατετυπωμένον ὁμοῦ, μὲ τόσῃ σαφήνειαν καὶ ἀπλότητά, ὥστε νὰ γίνεταί προσιτὸν καὶ εἰς τὸν μέσον ἀναγνώστην. Ὁ προλογίζων τὴν γαλλικὴν ἔκδοσιν Καθηγητὴς κ. Μιραμπέλ τονίζει : «Εἶναι σιὸ ἐνεργητικὸ τοῦ κ. Πανάγου, τὸ γεγονός ὅτι ἀνέδειξε τὴν σημασίαν τοῦ Πειραιῶς, χωρὶς νὰ κἀν συμβιβασμούς σιὰ καθιερωμένα, συγκεντρῶνοντας τὸ φῶς τῶν ἐρευνῶν τοῦ καὶ τῆς γνώσεως τοῦ σ' ἓνα σημεῖο τῆς Ἑλλάδος πού γιὰ πολὺ καιρὸ εἶχε παραμεληθῆ, σὸν νὰ μὴ εἶχε μεγάλο ἐνδιαφέρον. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Πανάγου ἀποδεικνύει τὴν σπουδαιότητα τοῦ Πειραιῶς, ὄχι μόνον αὐτοῦ καθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ σὲ συσχέτιση μὲ τὰς Ἀθήνας. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Πειραιῶς, σιὴ θέσις πού τοῦ ἀνήκει ἦταν ἐπιβεβλημένη καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἔργου ἔγκειται σιὸ γεγονός ὅτι πραγματοποιήσε αὐτὴν τὴν ἀποκατάστασις ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Ἡ ἐξουχιστικὴ καὶ προσεκτικὴ μελέτη τοῦ κ. Πανάγου γιὰ τὸ παρελθόν, θα βοηθήσῃ νὰ κατανοήσωμε πῶς, σήμερα, ἡ μοῖσα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ μοῖρα τοῦ Πειραιῶς εἶναι συνδεδεμένες σὲ παράλληλη ἀνάπτυξιν, πού, διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, συναντοῦν μιὰ μεγάλη παράδοσιν».

Σ. Α. Β.

B e r n a r d P o o l : «Navy Board Contracts 1660-1882 : Contract Administration under the Navy Board». Ἐκδόσεις Longmans, σελ. 170, τιμὴ 50 σελ.

Τὸ Navy Board ἦταν τὸ ὄργανον τὸ ἐπιφορτισμένον μὲ τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν προαγωγή τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀγγλικῆς θαλασσοκρατίας. Συνεπῶς ἡ μελέτη τῶν συμβάσεων πού συνήψε δὲν διαφωτίζει δευτερεύουσας πτυχῆς τοῦ οἰκονομικοῦ βίου μιᾶς ἄλλοτε παγκόσμιας δυνάμεως, ἀλλὰ ἀποτελεῖ οὐσιώδεις κεφάλαιον τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας τῆς νεώτερης ἐποχῆς, ἂν λάβωμε ὑπ' ὄψιν ὅτι σημαντικότατο μέρος τοῦ ἀγγλικοῦ προϋπολογισμοῦ ἀνέκαθεν διετίθετο γιὰ τὸν ναυτικὸν ἐξοπλισμὸν καὶ ὁ ἔτι πρὶν ἀπὸ τὴν βιομηχανικὴ ἐπανάστασις τὰ βασιρικὰ ναυπηγεῖα ἦσαν ἀπὸ πλευρᾶς ἀπασχολήσεως ἐργατικῶν χειρῶν οἱ πλέον ἀξιόλογος ἐπιχειρήσεις τῶν βρετανικῶν νήσων.

Μ.

L. G. G. R a m s e y: «The complete engyclopedia of Antiques, The Connoisseur», London 1962.

Ἡ παρούσα ἔκδοσις εἶναι μία ἐπιτυχῆς καὶ μνημειώδους προσπάθεια καὶ ἐπίτευξις. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου εἶναι χαρακτηριστικὸς κατὰ τὸ ὅτι πράγματι εἶναι πλήρης ἡ ἐγκυκλοπαιδεῖα αὕτη. Τὸ βιβλίον περιλαμβάνει πραγμάτευσιν, πληροφορίας καὶ φωτογραφίας παντοειδῶν ἀντικειμένων καὶ ἐμπορευμάτων κατασκευασθέντων εἰς παρωχημένας ἐποχὰς καὶ ζητούμενων ἀπὸ τοὺς φίλους ἀρχαίων ἢ παλαιῶν πραγμάτων. Ἡ ζήτησις αὕτη εἶναι γνωστὸν ὅτι ἔχει διαμορφώσει τόσοσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἀσχολούμενον ἐμπόριον. Τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου ἔχει κατανεμηθῆ εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας κατηγορίας: Ὅπλα καὶ ναυοπλῖαι. Βαρόμετρα. Ὁρολόγια τοῦ τοῦχου καὶ συνήθη. Βιβλία καὶ βιβλιοδεσίαι. Τάπητες καὶ χαλίαι. Νομίσματα καὶ μετάλλια. Ἐπιπλώσεις. Ὑαλικά. Κοσμήματα. Μετάλλιναι εἶδη. Εἶδη γλυπτικῆς καὶ χαρακτικῆς. Ἀντικείμενα ἀργυρᾶ. Ἐκάστη ἐκ τῶν κατηγοριῶν τούτων περιλαμβάνει γενικὴν εἰσαγωγὴν, ὑποδιαίρέσεις, γλωσσάριον τῶν ἀντικειμένων ἅτινα περιέχει ἡ κατηγορία, πλείστας φωτογραφίας των, κατατάξεις κατὰ ἔθνη προελεύσεως. Εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου ὑπάρχει μέγας κατάλογος τῶν μουσείων διακοσμητικῆς εἰς ὅλον τὸν κόσμον, εὐρεῖα βιβλιογραφία καὶ λεπτομερὲς εὐρετήριον. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι μέγα ἀπόκτημα διὰ τοὺς εἰδικῶς ἀσχολούμενους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει.

Σ. Κ. Π.

K l a u s R o s e: «Theorie der Internationalen Wirtschaftsbeziehungen». Ἐκδ. Kierpenheuer καὶ Witsch. Κολωνία 1965, σελ. 455, τιμὴ χαρτόδετο 19.80 μάρκα.

Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Kierpenheuer καὶ Witsch τῆς Κολωνίας ἐκδίδει ἐδῶ καὶ καιρὸ τῆ «Νέα Ἐπιστημονικὴ Βιβλιοθήκη», δηλαδὴ συλλογὰς πραγματειῶν ἀπὸ ὅλα τὰ πεδία τῶν Ἐπιστημῶν. Ἀπὸ τὸ πεδίο τῶν οικονομικῶν ἐπιστημῶν ἐξεδόθη, ἐκτός τῶν ἄλλων, καὶ ὁ προκείμενος τόμος, ποῦ ἀποσκοπεῖ στὴν παρουσίασιν τοῦ εἰδικοῦ πεδίου τῆς θεωρίας τῶν διεθνῶν οικονομικῶν σχέσεων. Οἱ δημοσιευόμενες συμβολές, 21 τὸν ἀριθμὸν, ἀποσκοποῦν στὴν ἀπεικόνισιν τοῦ σημερινοῦ ἐπιπέδου τῆς γνώσεως. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ βιβλίον δὲν περιλαμβάνει μόνον τις ἐγκυρότερες καὶ ἀντιπροσωπευτικότερες, ἀλλὰ σύγχρονα καὶ ἐκείνους τις συμβολές, ποῦ ἀντικαθρεπίζουν πληρέστερα τὴ σύγχρονη θεωρία τῆς ἐξωτερικῆς Οἰκονομίας. Λόγοι χώρου δὲν ἐπέτρεψαν δυστυχῶς τὴν δημοσίευσιν καὶ ἄλλων, τῆς αὐτῆς ποιότητος, συμβολῶν. Αὐτὸ εἶναι μιὰ πρώτη μικρὴ ἔλλειψις τοῦ ἔργου. Ἡ δεύτερη ἔγκειται στὸ γεγονός, πῶς οἱ περισσότερες ἐργασίες ἔχουν κατὰ καιροὺς δημοσιευθῆ σὲ διάφορα ἐπιστημονικά, κυρίως ἀγγλόφωνα, περιοδικά, καὶ ἀναδημοσιεύονται ἐδῶ μεταφρασμένες στὰ γερμανικά. Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ μειονεκτήματα δὲν ἔχουν ἰδιαιτέρη βαρύτητα, ἀφοῦ ὁ σκοπὸς τῆς Βιβλιοθήκης εἶναι ἡ συλλογὴ πραγματειῶν καὶ ἡ παρουσίασίν τους σ' ἓνα βιβλίον, τὸ ὁποῖον θέλει ἔτσι νὰ μᾶς προσφέρῃ μιὰ ἔκθεσιν ἐνὸς εἰδικοῦ ἐπιστημονικοῦ κλάδου. Ὁ ἀναγνώστης τῶν προκειμένων συμβολῶν σχηματίζει πράγματι μιὰ εὐρεῖα εἰκόνα τῆς θεματικῆς. Διευκολύνεται στὸ νὰ βρῆσιν ἀμέσως τὴ θεματικὴ συνάφεια πρὸς τις καθέκαστες συμβολές μὲ τὴν ἀρχικὴν συμβολὴν τοῦ ἐκδότη καθ. Ρόζε, στὴν ὁποία διαγράφεται μὲ γενικὲς ἀλλὰ ἀδρές γραμμὰς ἡ ἐξέλιξις καὶ ἡ σημερινὴ θέση τῆς θεωρίας τῆς ἐξωτερικῆς Οἰκονομίας. Ἔτσι μπορεῖ μόνος του νὰ προσδιορίσῃ τὴ θέση τοῦ καθενὸς ἀρθροῦ στὸ οἰκοδόμημα τῆς θεωρίας τῶν διεθνῶν οικονομικῶν σχέσεων. Ἡ κριτικὴ ἀξιολόγησις τῶν ἐργασιῶν δὲν εἶναι μῆτε δυνατὴ μὰ μῆτε καὶ σκόπιμη. Περιορίζομαι νὰ ἀναφέρω ὅτι ὁ ἐκδότης ἔχει ἐντάξει τις ἐργασίας κάτω ἀπὸ τρεῖς θεματικὸς κύκλους: Καθαρὴ θεωρία τῶν ἐξωτερικῶν οικονομικῶν σχέσεων, χρηματικὴ θεωρία τῶν ἐξωτερικῶν χρηματικῶν σχέσεων καὶ θεωρία τῶν δασμῶν. Ὁ καθ. Samuelson προσφέρει τρεῖς πραγματείας στὸ πρῶτον θέμα καὶ μιὰ γραμμην ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Stolper, στὸ τρίτον θέμα, ὁ καθ. Haberler δύο στὸ δεύτερον θέμα. (Ἡ ἀγορὰ συναλλάγματος καὶ ἡ στα-

θερότητα του Ισοζυγίου Πληρωμών, υποτίμηση του νομισματός και πράγματική σχέση ανταλλαγής). Πάνω στο ίδιο θέμα περιλαμβάνονται και εργασίες του Preiser, του Machlup κ. ά. Ο Leontief, ο Metzler και ο Kaldor αντιπροσωπεύονται με μία πραγματεία ο καθένας. Τέλος, ο Καθ. Ohlin αναλύει τις σχέσεις ανάμεσα στο διεθνές εμπόριο και στις διεθνείς κινήσεις κεφαλαίου και εργασίας.

Η κυριώτερη ύπηρεσία, που προσφέρει το βιβλίο στον αναγνώστη, είναι, ότι του γίνονται προσιτές άριστες πραγματείες σπουδαίων συγγραφέων πάνω στην έν λόγω θεματική, γύρω από την οποία σχηματίζει μία πρώτη, μά βασική εικόνα, χωρίς να παρίσταται ανάγκη να ανατρέχη στα διάφορα έπιστημονικά περιοδικά, ξενόγλωσσα και μή, στα όποια δημοσιεύτηκαν οι συμβολές αυτές, ή σε διάφορα ειδικά και μη βιβλία του είδους. Η ύπηρεσία αυτή δέν είναι λοιπόν μηδαμινή, άν λάβη κανείς υπ' όψη του την πληθώρα και τη διασπορά των σχετικών δημοσιεύσεων στην έθνική και διεθνή βιβλιογραφία.

Κ. Στυλιδιώτης

Carl Ruberg: «Statistik im grossund einzelhandelsbetrieb». Έκδοτικός Οίκος Dr. Gabler, Wiesbaden.

Ο καθηγητής Ρουμπεργκ περιορίσθηκε στην τρίτη αυτή έκδοση της Στατιστικής του στις έμπορες έπιχειρήσεις και τη στατιστική του παρακολούθησης.

Η διοίκηση όλων των ειδών έμπορικών έπιχειρήσεων, άδιακρίτως μεγέθους, αντιμετώπιζει καθημερινά νέες και συνεχώς μεταβαλλόμενες καταστάσεις, για την αντιμετώπιση των οποίων στο παρόν και το μέλλον χρειάζεται κανείς να βασισθί σε έγκυρα στοιχεία. Τα στοιχεία αυτά παρέχει ή Στατιστική της Έπιχειρήσεως. Το βιβλίο του Ρουμπεργκ προορίζεται για την πρακτική έφαρμογή της στατιστικής στις έμπορες έπιχειρήσεις. Το κύριο μέρος του βιβλίου αναφέρεται ως έκ τούτου στην περιγραφή της τεχνικής της συγκεντρώσεως, έπεξεργασίας και έρμηνείας των στατιστικών δεδομένων. Ίδιαίτερη φροντίδα καταβάλλεται στην έφαρμογή μιας συγκριτικής Στατιστικής μεταξύ όμοειδών έπιχειρήσεων, ως και σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Για όσους έπιθυμούν να έμβαθύνουν σε προβλήματα συναφούς στατιστικής μεθοδολογίας παρέχεται ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο, μία συνοπτική περιγραφή μεθόδων της σύγχρονης Μαθηματικής Στατιστικής.

Κώστας Τσατσαρώνης

Walter Staehle: «Die Schuldscheindarlehen», Έκδ. Betriebsw. Verlag Dr. Th. Gabler. Βιμπάντεν, 1965, σελ. 262. Τιμή χαρτόδετο 24,40, πανόδετο 27,50 μάρκα.

Αν ή πράξη μιας νέας σχετικώς μορφής της χρηματοδοτήσεως της έπιχειρήσεως με ξένα κεφάλαια, δηλαδή της δανειοδοτήσεως της έναντι χρεογράφων, έχει σημειώσει ιδιαίτερες προόδους, όμως ή θεωρητική διεόδωση της θεματικής χωλαίνει ακόμα στη Γερμανία από πολλές πλευρές. Τουτό ισχύει πρό παντός για το χαρακτήρα και τη φύση της χρηματοδοτήσεως αυτής, για τη συστηματοποίησή της και για τα προβλήματα της. Το προκειμένο έργο, όος τομ. της σειράς δημοσιεύσεων επί της πιστωτικής Οικονομίας και της Χρηματοδοτήσεως, που έκδίδει ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Φραγκφούρτης Χάγκενμύλλερ άποσκοπεί άκριβώς στην πλήρωση του κενού αυτού. Πράγματι, ο συγγραφέας του Δρ. Στέλε μας προσφέρει επί του προκειμένου μια άρτια και ώλοκληρωμένη έκθεση. Διαφωτίζει τα προβλήματα της χρηματοδοτήσεως έναντι έκδόσεως χρεογράφων, που, όπως είναι γνωστό, έχουν μονάχα «άποδεικτικό» χαρακτήρα, από την όπτική γωνία του δανειολήπτη και των πιστωτικών ίδρυμάτων. Η περιγραφή των μορφών της χρηματοδοτήσεως αυτής (μακροχρόνιας φύσεως και τύπου Renolving) άσθηματοποιείται με την παράθεση διαγραμμάτων. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα διαφαίνονται καθαρότερα στο πλαίσιο της συγκρίσεως.

του είδους αυτού της ξένης χρηματοδοτήσεως με τὰ προβλήματα της έκδόσεως όμολογιών. Ο συγγραφέας, στο τρίτο μέρος του βιβλίου του, εξετάζει τή μορφή αυτή της χρηματοδοτήσεως και από τήν ότικη γωνία των άσφαλιστικών επιχειρήσεων, αφού αυτές κυρίως χορηγούν τέτοιες πιστώσεις. Στόν επίλογο χαρακτηρίζει τή χορήγηση πιστώσεων έναντι χρεογράφων σαν ένα όργανο ξένης χρηματοδοτήσεως της επιχειρήσεως, του όποιο ή σημασία διευρύνεται συνεχώς. Τό όργανο αυτό τό χαρτηρίζει μάλιστα «κλασσικό». Γεγονός είναι ότι τό είδος αυτό της χρηματοδοτήσεως κατώρθωσε νά επιβληθί και μετά τή σταθεροποίηση της αγοράς άξιογράφων.

Ο κ. Στέλε κατώρθωσε νά δαμάση τό μέλημά του και νά προσθήσει ένα σημαντικό τίτλο στις σχετικές—λίγες και ειδικές μέχρι τοϋδε—δημοσιεύσεις του είδους, πρόκειται δε για τή διδακτορική του διατριβή στη Σχολή Οικονομικών και Κοινωνικών Έπιστημών του Πανεπιστημίου της Φραγκφούρτης.

Κ. Σ.

E d m u n d S u n d h o f f : «Absatzorganisation». Έκδ. Betriebsw. Verlag Dr. Th. Gabler, Wiesbaden, σελ. 96, τιμή χαρτόδετο 8.60, πανόδετο 10.80 μάρκα.

Η σημερινή οικονομική τάξη στις ευρωπαϊκές χώρες που θεμελιώνεται άλλοϋ περισσότερο και άλλοϋ λιγώτερο, πάνω στις αρχές της έλευθερίας της αγοράς, επιβάλλει στις επιχειρήσεις τήν καταβολή μεγάλων προοπαθειών έπιβιώσεως. Τοϋτο ίσχύει άκόμα περισσότερο για τό πεδίο της διαθέσεως των αγαθών, πάνω στο όποιο και έκδηλώνεται ό ισχυρότερος ανταγωνισμός. Πράγματι, σήμερα ή έννοια της παραγωγής βρίσκει τήν δικαίωσή της στην έξασφάλιση καταναλωτικών αγορών. Σ' αυτό τό ζωτικό σημείο στρέφει τήν προσοχή της και ή έπιστημονική έρευνα, για νά δικαιώση τήν πράξη και τὰ προβλήματά της.

Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Κολωνίας Σουιχόφ άσχολείται με τέτοια πρακτικά μελήματα στο παρόν βιβλίον του. Άκριβέστερα μάς δίνει μία καλή και ουσιαστικά διαρθρωμένη σύνοψη των προϋποθέσεων και των δυνατοτήτων πραγματοποίησεως μιās άρτιας οργανώσεως του τμήματος πωλήσεων και διαθέσεως προϊόντων. Τά μέτρα έπί του πεδίου των πωλήσεων είναι ποικίλα—έρευνα της αγοράς, σχεδιασμός των πωλήσεων, διαφήμιση, τμήμα άποστολής έμπορευμάτων, ύπηρεσίες πελατών κλπ.—άλλα για νά είναι δραστικά και καρποφόρα πρέπει νά ξεκινούν άπό μία καλοσχεδιασμένη τάξη και σύστημα. Όπως λέγει ό ίδιος «προϋποθέτουν ένα σύστημα των γενικών ρυθμίσεων, που λαμβάνονται μακροχρόνια ή τουλάχιστον για ένα μακρό χρονικό διάστημα, ρυθμίσεων, κάτω από τις όποιες πρέπει νά ύποτάσσεται ή δραστηριότης της διαθέσεως των προϊόντων».

Ο συγγραφέας έχει πάντα ύπ' όψη του τήν οικονομία αγοράς. Άγνοεί, λοιπόν, τὰ προβλήματα, που γεννώνται κάτω από ένα σύστημα κεντρικά διευθυνόμενης Οικονομίας. Τοϋτο άλλωστε δεν θά ήτο αντικειμενικά δυνατόν, αφού τό έργο άριθμεί μονάχα 96 σελίδες. Περιορίστηκε, άκόμα και στόν κύκλο του, μονάχα σέ γενικές και συνοπτικές σκέψεις γύρω από τόν χαρακτήρα και τή σημασία της οργανώσεως και συνοπτικές σκέψεις γύρω από τόν χαρακτήρα και τή σημασία της οργανώσεως του τμήματος διαθέσεως προϊόντων, τήν όργάνωση της δραστηριότητος διαθέσεως, τήν όργάνωση της άλυσίδας πωλήσεων και τήν όργάνωση του τμήματος πωλήσεων. Τό βιβλίο του φέρει όργανωτικό χαρακτήρα και γι' αυτό αξίζει νά διαβασθί και από εκείνους, που διευθύνουν στις επιχειρήσεις τό τμήμα πωλήσεων.

Κ. Σ.

H. J. W o o d : «Exploration and discovery». Hutchinson, London.

Με τό μικρόν αυτό βιβλίον, ό άναγνώστης εισάγεται με καταπληκτικήν ευχέρειαν εις τὰ θέματα των έξερευνήσεων και άποκαλύψεων της γεωγραφίας από των αρχαίων χρόνων μέχρι σήμερα. Εις τό πρώτον κεφάλαιον ύπό τόν τίτλον «Τά όρια του

ἀρχαίου κόσμου» ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης θὰ εὕρῃ μέγα ἐνδιαφέρον. Ἐδῶ ἐκτίθενται μὲ γοητείαν τόσον αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ὅσον καὶ αἱ ἐξερευνήσεις των εἰς τὴν ὕψηλιον. Παρὰ τὴν συντομίαν, τὸ κεφάλαιον τοῦτο εἶναι πληρῆρες. Εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια ἐξετάζονται αἱ ἐξερευνήσεις καὶ ἀνακαλύψεις τοῦ μεσαίωκος, τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῶν μετέπειτα χρόνων μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν. Αἱ κύρια ἱστορικὰ καὶ γεωγραφικὰ φάσεις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γνώσεών μας ἐπὶ τῆς ὕψηλιου διαγράφονται σαφῶς καὶ εὐκρινῶς καὶ εἰκονίζονται ὑπὸ διαφωτιστικῶν χαρτῶν.

Σ. Κ. Π.

‘ S P O U D A I ’

‘ ETUDES ’

Édition Bimensuelle de l' École
des Hautes Études Industrielles

‘ STUDIES ’

Bimonthly Edition of the Graduate
School of Industrial Studies

Le Pirée — 40, M. Karaoli - A. Dimitriou — Piraeus

Ἡ Ἀνωτάτη Βιομηχανικὴ Σχολὴ οὐδεμίαν φέρει εὐθύνην διὰ τὰ ἐτυπόγραφα ἄρθρα
τὰ ὁποῖα ἐκπροσωποῦν μόνον τὰς γνώμας τῶν ὑπογραφόντων.

Τύποις : ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΣΕΡΜΠΙΝΗ, Μπουμπουλίνας 8, Ἀθήναι - 147, Τηλ. 633.729